

”Jag har inte rätt kön”

En studie om hur förskollärare säger sig motverka traditionella könsmönster och könsroller

Av: Eliane Selwan och Meryem Dogan

Handledare: Jenny Ingridsson

Examinator: Thomas Backlund

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande

Examensarbete 15 hp

Självständigt arbete i förskolepedagogik | Höstterminen 2017

Förskolläraryrkesexamen med interkulturell profil 210 hp

Abstract

Title: “I don’t have the right gender”

A study on how preschool teachers counteract traditional gender patterns and gender roles.

Writers: Eliane Selwan and Meryem Dogan

Tutor: Jenny Ingridsdotter

Summary

During the preschool teacher training program, we study how we should counteract traditional gender patterns and gender roles. As future preschool teachers, we want to get more knowledge by studying how the counteract works in preschools. We also want to study how preschool teachers work with counteracting traditional gender patterns and gender roles, what one as a preschool teacher need to think about and how preschool teachers relate to the assignment. With the help of two research questions:

How do preschool teachers interpret the assignment to counteract traditional gender patterns and gender roles?

How do preschool teachers say the work to counteract traditional gender patterns and gender roles?

We chose a qualitative method to collect our data. Qualitative interviews were made to get answers for our purpose and research questions. Literature and theses were also used to help analyze the data.

Our results show that preschool teachers interpret the assignment to counteract traditional gender patterns and gender roles differently. We found that even though it is interpreted differently they work very hard to fulfill the goals of the preschool curriculum. The interviewed preschool teachers also work differently because of the different interpretations. We found that guidelines, in the curriculum, on how to work with the assignment would be helpful to reach the goal of equality in the preschool and society.

Keywords: gender, roles, patterns, equality, preschool

Nyckelord: Kön, mönster, roller, jämställdhet, genus, förskola

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Introduktion till ämnet.....	1
1.2 Syfte.....	2
2. Teoretisk utgångspunkt.....	3
2.1 Socialkonstruktivism.....	3
3. Begreppsdefinition.....	4
3.1 Kön, könsmönster och könsroller.....	4
3.2 Genus.....	5
4. Tidigare forskning.....	6
4.1 Jämställdhetsarbete på förskolan.....	8
4.2 Genusmedvetet pedagogiskt arbete.....	9
4.3 Förebilder som förskollärare.....	10
4.4 Miljön på förskolan.....	11
5. Metod.....	12
5.1 Genomförande.....	12
5.2 Val av förskola.....	13
5.3 Etiska aspekter.....	13
5.4 Arbetsfördelning.....	14
6. Resultat.....	15
6.1 Hur tolkar förskollärare uppdraget att motverka traditionella könsmönster och könsroller?... 15	15
6.1.1 Tolkning och förhållningssätt av uppdraget.....	15
6.1.2 "Manual" till uppdraget.....	17
6.1.3 Positivt eller negativt att motverka traditionella könsroller och könsmönster.....	22
6.1.4 Svårigheter i arbetet.....	25
6.1.5 Fortbildning.....	28
6.2 Hur säger sig förskollärare arbeta för att motverka traditionella könsmönster och könsroller?31	31
6.2.1 Miljö och material.....	31
6.2.2 Grupper och aktiviteter.....	34
6.2.3 Förhållningssätt och bemötande.....	35
6.2.4 Utmanas barnen?.....	38
7. Slutdiskussion.....	40
7.1 Förslag på vidare forskning.....	41
8. Litteraturlista.....	42
8.1 Empiriskt material/Intervjuer.....	43

9. Bilaga 1	44
9.1 Intervjufrågor	44
10. Bilaga 2	45
10.1 e-post 2017-10-03 kl. 15.20	45

1. Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

Ett av uppdragen som står i läroplanen för förskolan är att förskollärare ska arbeta med att motverka traditionella könsmönster och könsroller. Detta för att barn ska få möjlighet att utveckla sina egna intressen och förmågor utan några beroenden av kön (Svaleryd 2010, s. 44). På förskolan ska man utmana barnen att tänka bortom föreställningar och förväntningar som finns i samhället. Vi anser att barn ska få samma möjlighet att prova sig fram och utveckla sina egna intressen utan att behöva begränsas av varken kön, könsroller eller könsmönster. I läroplanen står det att:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsmönster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller (Lpfö 98, s. 5).

Som förskollärare ska man aktivt arbeta med att ge barn möjligheter fria från de föreställningar och förväntningar som finns. Barn ska få möjlighet att utveckla sin egen identitet och bli sin egen individ oberoende av könsmönster och könsroller, därför finner vi det intressant att undersöka. Som förskollärare ska man se till att den möjligheten ges för att barn ska forma sin egen uppfattning utan några begränsningar. Under vår utbildning har vi alltid studerat uppdraget ur ett teoretiskt perspektiv och eftersom läroplanen inte förklarar vad uppdraget egentligen innebär väcktes ett intresse att göra en undersökning inom ämnet. Vi vill därför i vår studie undersöka hur förskollärare *tolkar* uppdraget att motverka traditionella könsmönster och könsroller. Med hjälp av examensarbetet vill vi ta del av sex förskollärares perspektiv, tankar och erfarenheter för att få förståelse för hur de säger sig arbeta med uppdraget. Läroplanen beskriver att det bör motverkas, men hur gör vi som förskollärare det? Vad behöver vi tänka på? Hur förhåller vi oss i verksamheten?

Det finns fortfarande olika förväntningar och föreställningar på om vad som anses vara pojkigt och flickigt. Förskolan ska vara en plats för *alla* barn, en plats där fokus ska vara på *alla* barns lärande och utveckling. Barn ska ges möjligheten att upptäcka sin egen individ och forma sin

egen identitet oberoende av kön. Som förskollärare ska man lära barnen att hysa respekt för sina kompisar, man ska inte kränka någon oavsett kön. I läroplanen står det även att:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hållas levande i arbetet med barnen (Lpfö 98, s. 4).

Pedagoger ska förespråka jämställdhet och lära barn att värna om alla likas värde oavsett kön, etnicitet, religion eller annat. Man har ett ansvar att bemöta och stötta barnen jämställt utifrån den individ de väljer att vara oberoende av föreställningar. Förskollärare ska även agera som förebilder för barnen vilket innebär att man behöver stor kunskap om hur man kan förse barnen med möjligheter oberoende av förväntningar och föreställningar om kön. Förskolan ska främja likabehandling och motverka diskriminering enligt målen i läroplanen för förskolan. Det ska vara en plats där alla får ta sin egen plats och få vara den individ man är. Man behöver i arbetslaget hitta ett gemensamt förhållningssätt samt definiera begrepp som man tillsammans kan arbeta utifrån. Vi anser att uppdraget är väldigt viktigt eftersom barn ska få möjlighet att bilda egna uppfattningar och forma sin egen identitet. Vi vill därför med hjälp av studien få kunskap och förståelse för förskollärare tolkar uppdraget och vilket förhållningssätt man intar för att bryta sig ifrån traditionella könsmonster och könsroller för att uppfylla målen med jämställdhetsarbetet. Vi vill få insikt för hur det verkligen går till på förskolan och vad man behöver tänka på för att främja verksamheten.

1.2 Syfte

Genom förskollärarytbildningen har vi fått kunskap om att vi ska motverka traditionella könsmonster och könsroller utifrån förskolans styrdokument. Syftet är att få mer djupgående kunskap om hur det går till i verksamheten. Med hjälp av två frågeställningar vill vi få klarhet i hur man gör det, vad man behöver tänka på och hur man förhåller sig till uppdraget.

- Hur tolkar förskollärare uppdraget att motverka traditionella könsmonster och könsroller?
- Hur säger sig förskollärare arbeta för att motverka traditionella könsmonster och könsroller?

2. Teoretisk utgångspunkt

2.1 Socialkonstruktivism

Vi har valt att skriva studien ur den socialkonstruktivistiska teorin. Den socialkonstruktivistiska teorin kommer vi senare att använda för att analysera våra resultat som vi fått genom insamlat material.

Peter L. Bergers och Thomas Luckman var de första som presenterade begreppet social konstruktion. I deras bok ”The social construction of reality” introducerades begreppet med förklaringen om människors omgivning och sociala samspel. Det innebär en social teori om hur människan formar verkligheten och hur hen uppfattar den. Det konstruktivistiska perspektivet konstaterar att människans verklighet är något som är socialt konstruerat av oss själva i samspel med andra (Berger och Luckmann 2011).

Socialkonstruktivismen innebär ett särskilt förhållningssätt där man tänker och arbetar ur socialkonstruktivistiska arbetssätt. Detta innebär att samhället är socialt konstruerat och formas av människor beroende på vilket sammanhang och miljöer de befinner sig i. I det perspektivet formas även människan av den kultur som finns i det samhället man växer upp i. Det innebär att konstruktionerna är kulturellt betingade (Brinkkjær och Høyen 2013, s. 95). Människan är från början född till att agera socialt. Man föds in i en förutbestämd kultur och blir inlärd att leva efter det sammanhanget. ”För henne är världen mer eller mindre färdigbyggd – hon föds inom en viss kultur och lär sig att använda dess språk” (Helkama et. al 2000, s. 60).

Språk är även en del av socialkonstruktivismen eftersom man till stor del använder språket i sociala interaktion. Vivien Burr menar att eftersom det sker dagliga interaktioner mellan människor delar dem stor kunskap genom språket. I människors samspel praktiserar man och delar visioner av konstruerad kunskap (Burr 2003, s.4–5).

Socialkonstruktivismen kan man utgå från för att försöka förstå de föreställningar och förväntningar man har om vad som är flickigt och pojkgigt, könsroller och könsmönster samt hur man som pojke och flicka bör vara. Det som anses vara flickigt och pojkgigt är något som ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv anses vara socialt konstruerat. Antaganden om att flickor anses ha vissa särdrag och beteenden som frångår dem från pojkar är ett exempel på det. Ur ett socialkonstruktivistiskt synsätt anser man att traditionella könsmönster och könsroller är socialt konstruerat. Man menar att människan formas genom samhället och kulturen de föds in

i, vilket innebär att föreställningarna och förväntningarna man har på flickor och pojkar konstrueras av samhället.

Teorin är relevant för vår undersökning eftersom man på förskolan ska ge barn möjligheter fria från de rådande sociala konstruktionerna som finns i samhället. Beroende på våra respondenters svar kan vi tolka deras tankar och erfarenheter genom att jämföra och diskutera utifrån socialkonstruktivistiska tankar.

3. Begreppsdefinition

3.1 Kön, könsmönster och könsroller

Eva Johansson som är docent i pedagogik menar att kön är något som konstrueras genom sociala och kulturella sammanhang. Med detta menar hon att man inte föds med specifika egenskaper av kön, utan det är något som formas (Johansson 2012). Begreppet avser och bestäms av förutfattade föreställningar om flickigt och pojktigt. Det innebär begränsningar för vilka möjligheter könen får. Som människa har vi ofta ett behov att leta efter markörer för att sortera efter kön. De traditionella föreställningar som de flesta av oss växt upp med bidrar till och påverkar oss till att kategorisera och skilja människor åt beroende på deras kön. Det påverkar även sättet vi tänker och de förutfattade meningar som vi har om hur beteenden skiljer sig åt beroende på om man är flicka eller pojke. Man uppfostras till olika sociala varelser och tilldelas även olika uppgifter och roller. Barnet formas i bemötandet och samspelet med andra människor och får även uppleva innebörden att vara antingen flicka eller pojke (Svaleryd 2010, s. 23–25).

Enligt Bronwyn Davies som är verksam inom samhällsvetenskaplig och psykologisk poststrukturell forskning menar att är kön något som är en del av den sociala strukturen som befinner sig i samhället. Det är inte bara något som finns *inom* individer utan det även *konstrueras* av dem genom diskursiva praktiker. Dessa diskursiva praktiker får individer då den sociala strukturen skapas och upprätthålls. Människor tvingas inte att ta emot de sociala strukturer som råder men ändå följer man dem. Man kan inte bortse från dem. Som människa kan man välja att antingen följa strukturerna eller förändra dem (Davies 2010, s. 26).

Könsroller är de förväntningar och normer samhället associerar med vad som anses vara pojktigt och flickigt. Det är roller som separerar och skiljer det pojkiga från det flickiga. Könsroller innebär förutbestämda teorier om hur pojkar och flickor förväntas agera i olika sammanhang (Vänje 2005, s. 28–29). En vanlig uppdelning av könsroller är exempelvis hur en kvinna

historiskt sätt alltid är den som har sin plats i hemmet medan mannen är den som arbetar. Könroller är alltså de rådande *roller* de sociala konstruktionerna samhället präglas av. Könsmönster är, till skillnad från könroller de *föreställningar* man har om hur flickor och pojkar bör vara. Det finns mönster som skiljer och definierar hur olika pojkar och flickor uppträder. Att flickor är de ödmjuka och hjälpsamma och pojkar de tuffa och aktiva är exempel på könsmönster. Olika sätt att klä sig på är ytterligare ett exempel som visar olika mönster mellan flickor och pojkar (Svaleryd 2010, s. 24). Det är inte bara klädsel som används för att positioneras som flicka eller pojke utan även frisyren, sättet man talar på och val av aktiviteter är ytterligare exempel på könsmönster (Davies 2010, s. 13).

I vår studie när vi använder ordet kön menar vi biologiskt kön för att kunna förklara rådande föreställningar om vad som anses vara flickigt och pojktigt. Könsmönster kommer användas för att förklara och diskutera de skillnader i beteende som flickor och pojkar tros bära på. Könroller är de olika normerna som samhället tilldelat flickor och pojkar. Vi kommer att använda begreppet för att förklara och diskutera de olika rollerna flickor och pojkar tilldelas i samhället.

3.2 Genus

Benämningen genus används i forskning för att förklara ett system som beskriver två motsatta mänskliga förhållanden; man/manligt och kvinna/kvinnligt. Det handlar om diskussioner om upplevelser och beskrivningar av könstillhörighet och hur människan delas in i två kategorier. ”Genus är vad det kulturella arvet och det sociala format oss till” (Svaleryd 2010, s. 29). Begreppet genus används idag som en beskrivning om de olika föreställningar man har om vad som anses är pojktigt och flickigt. Det används även för att beskriva de olika sociala och kulturella egenskaperna som de bär på (Eidevald 2011, s. 11). Det sker kategoriseringar beroende på de förväntningar och föreställningar man har (Eidevald 2009, s. 18–19). Maskulinitet och femininitet är alltså inga medfödda egenskaper utan de är något som tillhör den sociala strukturen som befinner sig i samhället. Barn som lär sig den sociala strukturen växer upp att positionera sig som pojkar eller flickor. Detta eftersom barn tror att det är det som förväntas av dem på grund av de rådande sociala ordningarna (Davies 2010, s. 27).

Eva Gannerud och Karin Rönnerman som är universitetslektorer i pedagogik menar att den sociala konstruktionen innefattar tre olika nivåer. Den första nivån är den symboliska där våra föreställningar och normer om kön förekommer. Den strukturella nivån är den andra som bygger på de föreställningar som samhället grundar sig i. Hur individer formas utifrån sociala

interaktioner är den slutliga och individuella nivån. I samspel med omgivningen bildar man även sin egen identitet. Genus beskriver olika handlingar som människor gör och kategoriserar de i olika könskategorier. Dessa mönster innefattar exempelvis människors beteenden, hur de agerar, vad de säger och hur de tänker beroende på kön (Gannerud och Rönnerman 2006, s. 17–18). Genus är det begrepp vi kommer att använda för att förklara och diskutera de olika föreställningar och förväntningar man har om vad som anses är pojkigt och flickigt.

4. Tidigare forskning

Vi har valt att utgå från Christian Eidevalds doktorsavhandling ”Det finns inga tjejbestämmare – Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek”. Avhandlingen kommer att användas eftersom den är relevant för vår undersökning.

I sin studie skriver Eidevald om könspositioner som råder i förskolan. Eidevalds syfte med doktorsavhandlingen var att studera flickor och pojkars olika positioner och bemötanden till varandra men även i relation till förskollärarna. Ytterligare ett syfte Eidevald studerade var ”hur förskollärarna gör skillnad mellan olika flickor och olika pojkar i vardagsrutiner och i leksakssituationer i förskolan” (Eidevald 2009, s. 13). Eidevalds studie är baserad på observationer till skillnad från vår studie där vi utgår från intervjuer om förskollärarnas tankar och erfarenheter om hur de säger sig arbeta med att motverka skillnader. I likhet med Eidevald vill vi undersöka hur förskollärarna i vår undersökning tolkar uppdraget och dra en jämförelse med de resultat vi får av respondenterna.

Eidevald som är universitetslektor i pedagogik fann i sin studie att förskollärare har en tendens att beskriva flickor och pojkar som deras motsatser. Eidevald refererar till en spansk studie där man fann att det inte bara är vuxna, utan även barn som uppmärksammade beteenden som inte var passande för de stereotypa föreställningarna som man har om hur flickor och pojkar bör vara (Rodríguez, Peña, Fernández & Viñuela 2006). Det uppmärksammades även mer om det var en pojke som hade ett feminint beteende (Eidevald 2009, s. 23). Eidevalds doktorsavhandling visar även vilka olika positioner som accepteras beroende på vilket kön barnet bär på. Studien visar även vilka beteenden som inte är accepterade i förskolan. Han skriver ”beroende på om antagandet är att flickor och pojkar ”egentligen” är *olika* eller *lika* kommer *olika* bemötanden att framstå som mer eller mindre självklara” (Eidevald 2009, s. 2).

Eidevalds analyser visar att förskollärare bemöter flickor och pojkar utifrån stereotypa föreställningar. Analyserna visar att flickor och pojkar även positionerar sig utifrån de rådande

föreställningarna. Eftersom förskollärarna förhåller sig till att skilja på flickor och pojkar resulterar det i att de enbart ses som antingen flicka eller pojke. De föreställningar och förväntningar man har blir då avgörande för hur man bemöter barnen. Avslutningsvis diskuteras det om vilka konsekvenser som kan uppstå för jämställdhetsarbetet på förskolan. Eidevald menar att läroplanen uppmuntrar till ett arbete för jämställdhet genom att motverka traditionella könsmonster och könsroller men inte för *hur* man kan arbeta med det. Läroplanen lämnar för stort utrymme för egna tolkningar vilket innebär att arbetet för uppdraget kommer att se olika ut beroende på förskola (Eidevald 2009, s. 2, 165). Jämställdhetsarbetet med barn på förskolan är väldigt avgörande för att lägga grunden för de rådande föreställningar och förväntningar som finns. Med det menar man att det är extra viktigt att arbeta med uppdraget för jämställdhet redan i tidig ålder i förskolan (Eidevald 2011, s. 25).

Vi har även valt att utgå från Annika Månssons doktorsavhandling ”Möten som formar – interaktionsmönster på förskolan mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv”. Månssons avhandling är relevant eftersom vi kan använda den i samband med Eidevalds studie i vår analys.

Månsson beskriver i sin studie att kön är något som är socialt konstruerat och kulturellt betingat. Hon ville därför studera om dessa könskonstruktionerna är synliga mellan förskolebarnen och förskollärarna i förskolan i olika sammanhang. Även Månsson fann i sin studie att förskollärare skiljer på pojkar och flickor mellan åldrarna 1–3. Förskollärarna beskrev barnen utifrån de rådande könsmonster som kategoriserar barnen i motsatta kön. Hon menar att förskollärarna beskrev flickor som självständiga och smarta, medan pojkarna ansågs vara mer behövande (Månsson 2000).

Månssons resultat visar att förskollärarna ger mer uppmärksamhet åt pojkarna och för längre konversationer med dem. Det beror på att förskollärarna ser flickorna som ”självständiga” och pojkarna mer behövande. Hon fann även att kön bemöts olika beroende på olika kontexter. Exempelvis vid samlingarna så beskriver Månsson att det var pojkarna som dominerade och tog mer initiativ än flickorna. Medan exempelvis vid matsituationer så var samspelet oberoende av könsskillnader. Sammanfattningsvis menar Månsson att kön är sammanhangsberoende. Hon menar att förskollärare är deltagare i att skapa könsskillnader i olika sammanhang. När förskollärarna ger pojkarna mer utrymme vid samlingen är de med och skapar skillnader mellan könen. Månsson menar att det då finns utrymme att skapa könsneutralitet istället för att lyfta fram deras olikheter (Månsson 2000 s, 227–229).

4.1 Jämställdhetsarbete på förskolan

Delegationen för jämställdhet i förskolan som tillsattes av regeringen år 2003 hade i uppdrag att fördela olika medel för att främja jämställdhetsarbetet. Det gjorde man eftersom man ansåg att jämställdhetsarbetet på förskolorna inte uppfylldes så som man önskade. Idag finns det dominerande ojämlika ordningar mellan män och kvinnor. Därför ansåg man att man bör bryta de stereotypa föreställningarna som finns redan i förskolan. Eidevald menar att barn ska få ha det jämställt och att det inte ska vara någon skillnad mellan könen. För att uppnå jämställdhet på förskolan bör man sträva efter könsneutralitet. Könsneutralitet innebär att använda material och skapa en miljö som är inbjudande för barnen oavsett kön. Könskodade leksaker som exempelvis dockor kan man placera vid bygghörnan för att försöka bryta mönster eller ta bort de totalt. Eidevald menar även att språket har stor betydelse i arbetet med jämställdhet. Han menar att språket könsmärker exempelvis barnen och leksaker. I flera arbetslag försöker man undvika att använda ord som ”flickor” och ”pojkar” eller ”flick- och pojkleksaker”. Man ska även undvika att bemöta barnen utifrån kläder de bär på. Ord som exempelvis ”söt” och ”vacker” ska undvikas för att inte objektifiera barnen särskilt flickor (Eidevald 2011, s. 26–27, 37, 54).

Kajsa Svaleryd som är pedagog och jämställdhetsstrateg menar att det ytterst viktiga med jämställdhetsarbetet är att barn ska få stärka sin egen självkänsla för att finna trygghet i sig själva som ger de möjlighet att våga vara och tänka gränsöverskridande. För att nå jämställdhetsmålen som styrdokumentet, läroplanen och samhället eftersträvar bör pedagoger se bortom de traditionella förväntningarna och föreställningarna man har på de två könen. Flickor och pojkar ska inte bara få samma möjligheter men även ha samma rättigheter. Vuxna ska kunna praktisera och förmedla dessa demokratiska idéer för att vi ska kunna bryta oss ifrån traditionella könspositioner. Jämställdhetsarbetet är även något som inte bara ska praktiseras vid sidan av verksamheten i vissa tematiska arbeten utan det är något som ska genomsyra hela verksamheten. Förskollärare bör ha viljan att förändras och utvecklas i sin professionella yrkesroll för att få nya perspektiv. Kunskap om genus är därför ytterst viktigt att ha i arbetslaget för att nå dessa mål. Maktsystem och strukturer är ytterligare två viktiga punkter som man bör ha kännedom om. På så sätt kan man i arbetslaget hitta en gemensam plattform som man kan arbeta utifrån (Svaleryd 2010, s. 10, 26, 36–37, 42).

Britta Olofsson som är förskollärare menar att man på förskolorna försöker aktivt arbeta med jämställdhet men att det i vissa fall slutar med att man förstärker traditionella könsmonster som

finns istället för att motverka dem. Många förskollärare drabbas av könsblindhet i deras jämställdhetsarbete. Det är inte bara förskollärare men även människor i samhället blir könsblinda. Det innebär att de rådande könsmonster som finns inte är synliga för oss. De är så djupt förankrade i oss att vi till slut inte ser dem. Det är först när vi inser att traditionella könsmonster är något som vi alla är medskapare i som vi närmar oss ett steg in i ett förändringsarbete (Olofsson 2007, s. 20–22).

Vi anser att jämställdhetsarbetet på förskolan är väldigt viktigt när man arbetar för att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Det är även viktigt att förmedla för barn att alla människor är lika värda. Därför anser vi att tidigare forskning i arbetet för jämställdhet är relevant för vår undersökning. Det kommer att hjälpa oss att tolka hur förskollärare förhåller sig till det i verksamheten samt i hur vi analyserar respondenternas svar.

4.2 Genusmedvetet pedagogiskt arbete

Att arbeta genusmedvetet innebär att man ska ge barnen möjlighet att utveckla och stärka barnens identiteter samtidigt som man ger dem förutsättningarna att gå utanför stereotypa och traditionella genusmonster. Svaleryd menar att för att nå ett genusmedvetet pedagogiskt arbete behöver man även ha jämställdhet som mål. Jämställdhet är inte bara ett förhållningssätt utan det är även en fråga om demokrati och värdegrund.

För vad vore en demokrati om inte alla människor tillskrives samma värde?
(Svaleryd 2010, s. 8).

Som förskollärare behöver man bli medveten om sina egna könsnormer och värderingar. Medvetenhet om detta påverkar det pedagogiska arbetet, innehållet i lärandet och bemötandet av barnen. Förståelse för detta är grundläggande för att en förändring ska ske i verksamheten. Både lärarrollen och lärandets innehåll bör ha största fokus. Ytterligare något man behöver göra för att nå genusmedvetenhet i det pedagogiska arbetet är att synliggöra och kritiskt undersöka de föreställningar man har om vad som är flickigt och pojktigt. Under vår uppväxt har vi kontinuerligt tillskrivits föreställningar och tankar som kanske inte gynnar arbetet med styrdokumentet och målen för jämställdhetsarbetet. Därför bör man i arbetslaget arbeta aktivt med att diskutera, kritiskt granska och enas om definitioner för kön, könsroller och genusstrukturer. Svaleryd menar att det är av ytterst vikt att enas om det för att skapa en värdegemenskap för att nå målen för jämställdhetsarbetet (Svaleryd 2010, s. 8–9).

På förskolan behöver man även utveckla barnens föreställningar om vad som anses vara flickigt och pojktigt. Genom att synliggöra och problematisera könsmyter ger man barnen möjligheten

att själva välja sin framtid. Får barnen den möjligheten kommer de få möjlighet till ökad självinsikt om hur den framtiden kommer att se ut utifrån egen vilja och intressen. Material är även något som man kan undersöka och utveckla. Olika metoder och arbetsmaterial som ger barnen förutsättningen att få samma möjligheter till utveckling oavsett kön bör användas. Barn ska få möjlighet att utvecklas och tillägna sig kunskap utan att behöva hindras av föreställningar eller förväntningar av traditionella könsmonster (Svaleryd 2010, s. 9).

Genusmedvetenhet bidrar till positiva förändringar för både arbetslagets klimat, barnens utveckling samt pedagogernas förhållningssätt. Förändringarna avser även utveckling och användning av nya gynnande arbetsmetoder. Det innebär även att iaktta och reflektera över genusfrågor i det vardagliga arbetet (Svaleryd 2010, s. 10, 31).

Tidigare forskning i genusmedvetet pedagogiskt arbete kommer hjälpa oss att tolka och analysera om respondenterna i vår undersökning arbetar genusmedvetet. Det är relevant för vår studie eftersom genusmedvetenhet är en essentiell del i arbetet med uppdraget.

4.3 Förebilder som förskollärare

Förskollärarnas ansvar är att möjliggöra och delge förändrade värderingar, fria från begränsningar oberoende av könstillhörighet. Som vuxen bör man bryta sina egna förväntningar och föreställningar vid bemötandet med barnen, för att barnen sedan ska få möjlighet att själva förändras och skapa egna föreställningar som ska föras vidare till kommande generationer (Svaleryd 2010, s. 8–10, 46).

I läroplanen för förskolan står det att ”vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder” (Lpfö 98, s. 4). Eftersom barn spenderar en större del av sin tid på förskolan har man som förskollärare en skyldighet att förmedla och möjliggöra en verksamhet utan begränsningar av stereotypa könsroller och könsmonster. Det är en plats där barnen ska få vara fria individer. Om det tas tillvara på i förskolan så kommer de rådande begränsningarna som finns så småningom att försvinna. För att det ska ske behöver förskollärare alltid aktualisera sina kunskaper om jämställdhet samtidigt som de ska kritiskt granska sina egna handlingar på förskolan. Utan medvetenhet om sina egna värderingar, föreställningar och förväntningar begränsas barnens möjligheter att växa som egna individer utan hinder av stereotypa könsnormer och könsroller (Svaleryd 2010, s. 44).

Som förskollärare har man skyldighet att agera som förebild för barnen på förskolan. Genom att beskriva vad för skyldigheter man har får vi hjälpmedel till att tolka respondenternas svar och analysera hur de förhåller sig till det.

4.4 Miljön på förskolan

Pia Björklid som är professor i pedagogik och didaktik skriver i sin studie "Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö på förskola och i skola" att den fysiska miljön på förskolan har väldigt stor betydelse. I hennes studie diskuterar Björklid betydelsen av samspelet mellan barns lärande och den fysiska miljön. Hennes resultat visar att barn behöver miljöer som inspirerar dem. Miljön ska skapas så att barn får möjligheter till att utvecklas och lära. (Björklid 2005, s. 10). "Miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande" (Lpfö 98, s. 9). Alla barn på förskolan ska få möjlighet att få sina behov tillgodosedda.

Den fysiska miljön anses sända tydliga budskap som talar om huruvida man är välkommen eller inte i en miljö. Miljön sänder budskap om vad som förväntas ske i den pedagogiska verksamheten och därför ska den pedagogiska miljön vara utformad på ett sådant sätt att barns lärande både underlättas, stimuleras och utmanas. Den pedagogiska miljön ska inspirera barn till olika typer av verksamheter och handlingar, till utforskande och upptäckande (Björklid 2005, s. 10, 38–39).

Björklid menar att den fysiska miljön är viktig för barnens identitetsskapande. Miljön sänder tydliga budskap för barnen. Barn bygger relationer till sina miljöer och lär ifrån de, därför är det viktigt att genusarbetet inte blir bortglömt. Även Eidevald menar att material och miljö sänder budskap och påverkar barns lek men även deras lärande. Han skriver att "genom att ha som mål att skapa miljöer som inte enbart attraherar några av pojkarna eller några av flickorna erbjuder nya utmaningar för alla barn" (Eidevald 2011, s. 33). Björklid menar att "förskolans lärandemiljö utformas så att barnen får tillgång till en bra miljö och material för utveckling och lärande" (Lpfö 98, s. 16). Material som finns i de olika rummen aktiverar barnen på olika sätt. Hon menar vidare att "ting och miljöer blir delar i den sociala identitetsutvecklingen och färgar barnets uppfattning om var det hör hemma" (Björklid 2005, s. 11, 45).

Miljö är något som vi lärt oss sänder olika budskap till barnen på förskolan. Vi har en intervjufråga som behandlar just utformningen av miljön och om den påverkar barnen. Med hjälp av tidigare forskning kan vi analysera hur förskollärare tänker om miljö och hur vi kan diskutera skillnader och likheter med respondenternas svar.

5. Metod

Vi valde att utgå från en kvalitativ metod för vår undersökning. Den kvalitativa metoden vi valt att använda oss av är baserad på intervjusamtal. Genom intervjusamtal får vi ta del av respondenternas erfarenheter, upplevelser och känslor (Ahrne och Svensson 2017, s. 10). Intervjuer är även ett av de viktigaste arbetsredskapen som man kan använda för ett examensarbete (Stukát 2005, s. 37). Data till vår studie samlades in genom sex intervjuer med sex förskollärare. Vi använde oss av strukturerade frågor som innebär öppna frågor där intervjupersonen får möjlighet att besvara frågorna med egna ord (Ibid., s. 38-39). Det ger oss som intervjuare utrymme för följdfrågor tillsammans med respondenterna (Hjalmarsson 2015, s. 158). Vi använde oss av strukturerade frågor eftersom vi ville få ut så mycket information som möjligt genom intervjuerna med förskollärarna. Vi ville inte styra förskollärarnas svar utan vi ville att de skulle berätta hur de upplever, tänker och arbetar med att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Vi ville komma närmare deras livsvärld genom att ta del av deras uppfattningar och erfarenheter.

Vi kontaktade förskolorna genom att ringa och skicka elektronisk post för att förtydliga vad det var vi ville undersöka samt skriva om. Vi beskrev kortfattat vad syftet med vår undersökning var och varför vi fann det intressant. Att motverka traditionella könsmonster och könsroller är väldigt aktuellt idag. Alla barn ska få möjlighet att utveckla sin egen identitet oavsett kön. Därför fann vi det intressant att undersöka hur man går tillväga i verksamheten för att skapa den möjligheten för barnen. Eftersom barn spenderar väldigt mycket tid på förskolan är det en väldigt bra möjlighet för förskollärare att påverka detta.

5.1 Genomförande

För vår undersökning valde vi att boka möten med sex olika förskollärare på fyra olika förskolor för intervjuer. Vi fann att antalet vi valde var rimligt för vår undersökning eftersom metoden kräver väldigt mycket tid (Stukát 2005, s. 34). Vi ringde och mailade förskolorna och frågade om vi fick besöka dem för en intervju. Förskollärarna fick själva välja tid och plats för intervjuerna. Detta för att de ska känna sig trygga samt få välja en plats där de känner sig ostörda, vilket är väldigt viktigt för en intervju (Ibid., s. 40). Intervjuerna började vi alltid med en genomgång av vårt syfte för vår studie och varför vi är intresserade av att skriva om ämnet. Vi fick tillåtelse till att dokumentera intervjuerna genom ljudinspelningar. Ljudinspelningarna gjorde det enkelt för oss att transkribera materialet, vilket är en stor fördel. Man får då som informant möjlighet att samspeja med respondenterna samtidigt som man ger de full

uppmärksamhet. Ljudinspelningar har ett högt värde samtidigt som de är väldigt informationsrika. Att lyssna flera gånger på ljudinspelningen ökar tillförlitlighet och ger undersökningen reliabilitet. Man får även möjlighet att analysera djupgående då man har respondenternas svar registrerade (Fägerborg 201, s. 105). Vi skrev en intervjuguide som bestod av fjorton frågor detta gjorde vi för att öka undersökningens validitet.

Vi kontaktade förskolorna 2 oktober 2017. Vår första intervju bokades och genomfördes torsdagen den 12 oktober. Den andra intervjun bokades fredagen den 13 oktober och den tredje bokades måndagen den 16 oktober och den fjärde intervjun bokades tisdagen den 17 oktober. Intervjuerna pågick mellan 60–90 minuter eftersom vi fick väldigt utförliga svar av respondenterna. Förskollärare 1 och 2 arbetar på samma förskola. Förskollärare 3 och 4 arbetar även på samma förskola. Förskollärare 5 och 6 arbetar på olika förskolor.

5.2 Val av förskola

Vi valde olika förskolor som befinner sig på olika områden inom Stockholm. Detta gjorde vi för att se om svaren varierar. Som vi nämnt tidigare finns det olika tolkningar och förhållningssätt till motverkandet av traditionella könsroller och könsmonster samt jämställdhetsarbetet. Vi ville få förståelse för hur uppdraget tolkas och hur det praktiska arbetet utförs.

5.3 Etiska aspekter

När man utformar intervjufrågor är det bra om man tänker på de fyra huvudkraven som man kan läsa i vetenskapsrådets Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. De huvudkraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att *”forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppdragets syfte”* (Vetenskapsrådet 2017, s.6–7). Det är även en av de viktigaste principerna när man gör en forskning (Löfdahl 2015, s. 36). När man bokar möte för intervju så bör man gå igenom vad man gör för undersökning och tala om för förskolechefen samt förskollärare om uppsatsens syfte. Vi som intervjuare vill att intervjupersonerna ska förstå vad det är vi kommer att undersöka. Det gör vi för att de ska vara förberedda och förstå innebörden av mötet vi kommer att ha. Att ringa och sedan skicka mail är något som vi anser är väldigt bra att göra. På så sätt försäkras man sig om att förskolorna får den information de behöver. Deltagandet är även frivilligt och det är något man som intervjuare bör respektera och informera om.

Samtyckekravet ”*deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan*” (Vetenskapsrådet 2017, s. 9). Vi som intervjuare har ingen rätt att tvinga någon till att delta i undersökning. Det vi gör är att informera om vår undersökning och varför vi väljer att göra den. Vi berättar även vad vår undersökning kommer att innehålla. Deltagarna får sedan själva bestämma om de vill medverka eller inte. Det är väldigt viktigt att respektera andras beslut. Man kan inte tvinga någon att delta.

Konfidentialitetskravet ”*uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem*” (Vetenskapsrådet 2017, s. 12). När man bokar möte med intervjupersoner är det viktigt att informera om att deras uppgifter kommer att vara konfidentiella. Intervjupersonerna i undersökningen kan även vara anonyma om de vill det. Får man personuppgifter så ska man vara väldigt försiktig med den informationen som man får. Man kan även ändra namn på intervjupersonerna och på förskolan för att inte peka ut någon. Därför har vi valt att benämna respondenterna som förskollärare 1–6.

Slutligen har vi nyttjandekravet som innebär att ”*uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål*” (Vetenskapsrådet 2017, s. 14). Den information som intervjupersonerna delar med sig till oss ska endast användas i syfte till vår uppsats. Intervjupersonerna har delat med sig om deras erfarenheter, känslor och tankar. Det är vår plikt att som forskare hålla alla samlade uppgifter konfidentiella. Vi ska inte på något sätt föra vidare uppgifter som vi fått ta del av till någon annan.

5.4 Arbetsfördelning

För vår studie valde vi att genomföra intervjuerna tillsammans där vi båda fått chans att intervjua våra respondenter. Tillsammans har vi gått igenom vårt material från intervjuerna samt den litteratur och tidigare forskning vi använt oss av. Vi har även under uppsatsperioden träffats för att tillsammans skriva, tolka och analysera vårt material. Att skriva i par för oss innebar att göra allting tillsammans. Vi har båda lagt lika mycket energi, tid och fokus på vårt examensarbete. Det har varit en spännande resa och en positiv möjlighet att kunna genomföra det tillsammans.

6. Resultat

Genom att använda vår teoretiska utgångspunkt, begrepp och tidigare forskning kommer vi att analysera och diskutera vår tolkning av respondenternas svar. De citat vi valt tolkar vi som relevanta för vår undersökning samt ger oss svar på de frågeställningar vi nämnt i syftet. Vi har två huvudrubriker som vi format utifrån våra två frågeställningar. Vi har ytterligare underrubriker med anknytning till frågeställningarna från syftet som en riktlinje till våra resultat.

6.1 Hur tolkar förskollärare uppdraget att motverka traditionella könsmönster och könsroller?

6.1.1 Tolkning och förhållningssätt av uppdraget

Vid frågan om hur förskollärarna tolkar uppdraget samt hur de förhåller sig till det svarade samtliga respondenter att de säger sig sträva efter att bemöta barnen som individer. De menar att de tolkar det som att oavsett vilket kön man har, så ska alla få samma möjligheter och förutsättningar.

Mitt uppdrag är att se alla som individer/personer. Jag är ”Karin du är Eliane” oavsett vem du är eller vad du är och vilket kön du har mellan benen, etnicitet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, arbetsroll så är du en person. Du ska ha rätt att bli bemött som individ oavsett och vara stolt över det man är. Vi tror att vi ser neutralt på allt (...) Vi sitter på fördomar men i vår yrkesroll bör vi komma bort från det. Vi måste göra skillnad redan från början på förskolan och växa upp i ett samhälle där man får vara och bli det man vill oavsett vad. Det gäller även personlighetsdrag om du är ”blyg” eller ”framåt”. Dina egenskaper som du har ska vara en fördel till vad du kan klara av, det ska inte stoppa dig för något (...) (Förskollärare 1 2017-10-16)

Det var två respondenter som reagerade på ordet motverka i läroplanen. En av dem svarade att formuleringen i läroplanen upplevs som problematisk. Hen menar att ordvalet att ”motverka” kan missuppfattas.

Formuleringen är lite problematisk. Vad jag har sett så är könsroller och könsmönster det enda i läroplanen som ska *motverkas*. Övriga mål och riktlinjer ska vi *sträva* emot. När de väljer att uttrycka sig med ordet motverka så tänker jag att de förutsätter att det finns könsroller och könsmönster. Vi pedagoger hamnar också i en maktposition då vi avgör vad som är ”tjejigt” respektive ”pojktigt”, Tex om bara killar leker med en viss leksak och vi tar bort dem för att det anses som pojktigt (...) Jag tänker att idag

ser man mer till individen och utgår från intressen, oavsett om de är kodade på olika sätt. Jag arbetar efter lika rättigheter och förutsättningar (Förskollärare 3 2017-10-12).

Den andra respondenten svarade:

Jag tolkar det inte som att man ska motverka något eller att ta bort, utan det vi behöver göra är att tillföra istället. Jag gillar inte ordet motverka eftersom vissa identifierar sig med vissa roller och mönster. Vi bör egentligen tillföra ytterligare inkluderande roller och mönster för att andra barn ska kunna identifiera sig med något. Barn måste få vara med och göra kön. Man måste få uppleva alla miljöer oavsett om man är han, hon, hen. Man kanske inte alltid har samma roll i varje miljö (...) Det blir oftast som pekpinnar när vi vuxna ska säga till om vad som ska göras. Varför ska det vara farligt att komma med en fin klänning, det ska inte behöva vara förbjudet för att man arbetar könsneutralt. Man behöver inte kommentera du är fin och gullig om någon bär en klänning. Titta på individen, vem är du idag vem är jag idag (Förskollärare 2 2017-10-16).

Respondenterna uttryckte att traditionella könsroller och könsroller är något som behöver motverkas och att kön är något som enbart sitter mellan benen. Alla var enade om att alla barn ska ha samma möjligheter till alla lekar och miljöer. De vill ge barnen en chans att skapa sin egen personlighet genom att erbjuda dem fler möjligheter. De menar att man kan visa barnen på variation och oavsett biologiskt kön, ha möjlighet att få tillgång till allt. Respondenterna var enade om att man inte heller ska lägga för mycket fokus på kön, utan se till individen och utgå från hans intressen. Resultaten visar även att två respondenter reagerade på ordet motverka i läroplanen. En av dem svarade att formuleringen i läroplanen upplevs som problematisk. Eidevald menar att läroplanen uppmuntrar till ett arbete för jämställdhet genom att motverka traditionella könsroller och könsroller men inte för *hur* man kan arbeta med det. Läroplanen lämnar för stort utrymme för egna tolkningar vilket innebär att arbetet för uppdraget kommer att se olika ut beroende på förskola (Eidevald 2009, s. 2, 165). Vi tolkar det som att även om uppdraget tolkas olika så vill alla respondenter uppnå samma läroplansmål. Alla har ändå samma grundläggande mål bakom sitt förhållningssätt. Självklart skulle arbetet underlättas om man följer samma riktlinjer för att uppnå målen. Problematiken är att man kanske inte kan utgå från samma arbetssätt för att uppnå målen. Alla förskolor ser olika ut, beroende på miljö och förutsättningar.

6.1.2 Behövs en "Manual" till uppdraget

Vid frågan om det önskades en manual till att utföra uppdraget visade sig att respondenterna hade delade åsikter. Tre respondenter känner att det finns både för- och nackdelar om man skulle komplettera med en manual.

Nej, för att arbetet med genus ska komma från hjärtat. Och om det inte gör det så spelar det ingen roll om man har en manual kring det. Visst så kanske det skulle göra det lättare för barnskötarna att arbeta med det då de ibland inte har den kunskap som förskollärare har. Det skulle nog vara enklare att kunna få med fler om de inte själva har så stort intresse eller koll av hur en kan arbeta med det (Förskollärare 3 2017-10-12).

En manual kan ha både för och nackdelar. Fördelen är att den kan inspirera och starta diskussioner. Nackdelen, och faran med manualer, kan bli att den används som en checklista som kryssas av och när allt är avkryssat går man över till något annat. Mycket beror på hur manualen är formulerad (Förskollärare 4 2017-10-12).

Kanske enklare men betydligt mycket sämre – en central styrning är inte rätt väg att gå när man ska visa barnen en mångfacetterad bild av hur människor är/får vara. En manual visar heller ingen tro på min förmåga som förskollärare att utföra mitt arbete. Men jag tror många skulle fastna i mönster som inte alltid är utvecklande. Tror att det hade blivit svårt, kan bli en tolkningsfråga. Jag tycker man får rätt mycket från utbildningen men samtidigt gäller det ju inte alla i arbetslaget (...) Tror att det räcker med det som finns i läroplanen (Förskollärare 6 2017-10-13).

Nackdelarna med "manualen" skulle innebära en begränsning för hur man kan förhålla sig till uppdraget. Det kan hända att man fastnar i mönster som inte alltid är utvecklande, de anser att det finns många olika sätt att uppfylla målet. De tre andra respondenterna uttrycker att det kan bli tydligare i hur man ska arbeta med uppdraget och kan förenkla arbetet.

Styrdokumentet kommer uppifrån och så ska man förhålla sig. Man kan inte få de i handen och checka av dem. Det krävs mycket arbete bakom, man behöver reflektera, diskutera om dem det uppstår konflikter. Men det behöver göras. Man måste sätta sig in i rollen för att det ska fungera. Det ska inte vara en börda utan någon man verkligen vill använda (Förskollärare 1 och 2 2017-10-16).

Jag tycker att det kanske skulle bli tydligare i hur man ska arbeta som exempelvis om hur det står om matematik. Det handlar även om tid, hur mycket man hinner med. Här känns det som att läroplanen finns men den ligger bara vid sidan om, man arbetar inte helt utifrån

det (...) Jag tycker att man kanske ska skapa sin egen medvetenhet och kunskap för sin egen skull. Kanske gå på föreläsningar och seminarium. Ibland är det inte bara teorin som man behöver till hjälp utan man behöver det praktiska. "Learning by doing" är inte bara för barn utan även för vuxna (Förskollärare 5 2017-10-17).

Våra resultat visar att respondenterna hade delade åsikter vad gäller uppdraget i läroplanen om det kompletteras med en manual. En del kände att nackdelarna skulle vara att de skulle känna sig begränsade i sitt förhållningssätt, medan fördelarna visade att det kan tydliggöra uppdraget samt förenkla arbetet. Även om resultaten visar olika tolkningar till uppdraget, hade alla respondenter samma strävansmål som innebar att alla barn ska ha samma möjligheter till alla lekar och miljöer oavsett könsroller och könsmönster. De vill ge barnen en chans att skapa sin egen personlighet genom att erbjuda dem fler möjligheter. De menar att man kan visa barnen på variation och oavsett kön, ha möjlighet att få tillgång till allt. Respondenterna arbetar för samma sak men på olika sätt. Skillnaderna kan bero på området förskolorna befinner sig i. Skillnaderna tolkar vi som kulturskillnader hos både föräldrar och pedagoger samt utbildningsnivå. Pedagogerna med äldre examen besitter gamla mönster och utgår gärna från dem medan de nyexaminerade har en helt annan syn och tolkning på uppdraget. Kulturkrockar är även något som påverkar arbetet mellan hemmet och förskolan. Vi tolkar det som att föräldrarna har en stor påverkan på pedagogerna då de inte är samarbetsvilliga. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv så är samhället kulturellt betingat. Trots att samhället är kulturellt betingat och något som barnen kan bära med sig hemifrån så försöker man på förskolan att ifrågasätta de stereotypa normer och värderingar istället för att motverka dem. Med att motverka menar man att inte radera bort utan man tillför något istället. På förskolan får dock barnen ytterligare normer och värderingar som tillämpas utifrån läroplans målen. Även detta är enligt socialkonstruktivismen är en social konstruktion. Men man vill bygga broar mellan hemmet och förskolan. På så sätt får barnen möjlighet att bilda sin egen uppfattning om sin egen individ.

Respondenterna tolkar även uppdraget olika, vilket medför olika förhållningssätt. En av respondenterna berättade om hur man kan förhålla sig i sitt språk och beteende. Han svarade:

Jag som manlig förskollärare bär ofta nagellack och har långt hår. Man är uppmärksam vad barnen har för tankar om genus och försöker i största möjliga mån påverka dem, så att de ska få vara som de själva vill. Inte uppmuntra att flickor är vackra när de har klänningar eller att pojkarna är snabba och starka när de gör vissa aktiviteter. Ge positiv feedback när en flicka eller pojke vågar sticka ut från normen (...) Vi har

skrivit ut normkritiska målarbilder, har böcker som handlar om olika familjekonstellationer och barn som bryter mot normer. Vi pratar ofta med barnen om att det t.ex. inte finns pojk och- flickkläder, färger osv (Förskollärare 3 2017-10-12).

Ur ett socialkonstruktivistiskt synsätt anser man att traditionella könsroller och könsroller är socialt konstruerat. Vi tolkar det som att respondenten bryter de rådande sociala konstruktioner som finns i samhället genom att skilja sig från vad som anses vara stereotypa könsroller. Hen klär sig och ser ut på ett sätt som avviker från samhällets normer. Det gör hen för att visa barnen att det är acceptabelt att se ut som man vill oavsett föreställningarna som råder i samhället.

Den andra respondenten berättade att man kan hålla diskussionen om genus levande med sitt arbetslag. Man kan som pedagog tänka på sitt förhållningssätt samt hur man samtalar med barnen och problematiserar tankar.

Jag tänker att det bästa sättet är att hålla diskussionen om genus levande med sitt arbetslag. Hur tänker vi? Hur tänker barnen? Det är vi pedagoger som måste tänka på vårt förhållningssätt och hur vi samtalar med barnen. Vi ska vara lyhörda och närvarande i deras lekar för att finnas till hands och problematisera deras tankar om någon tex säger att bara killar kan leka med bilar (...) Att aktivt prata om det med barnen och visa på olika sätt att vara, arbeta, roller. Hårlängd, kläder mm är också saker vi diskuterar tillsammans med barnen med slutsats att varje person får välja själv (...) (Förskollärare 4 2017-10-12).

En respondent som utmärkte sig med sitt svar berättar om att det finns fasta tankar och föreställningar i det området förskolan befinner sig i. Strävan efter läroplansmålen försvåras, men de försöker ändå arbeta för att motverka traditionella könsroller och könsroller.

I det här området har de redan fasta tankar om hur det ska vara. De lyssnar på oss när vi kommer med förslag att man exempelvis inte behöver trycka på färgkoderna. Men de fortsätter att tydliggöra att min dotter är en flicka och min son är en pojke med färgmarkörer. Även om vi säger allt detta så känns det som att de inte utgår ifrån det. Det finns teoretiskt men inte praktiskt (...) Men så småningom kanske det kommer naturligt när de får höra det från flera pedagoger. Man kan uppmana dem men inte tvinga dem att göra något (Förskollärare 5 2017-10-17).

Våra resultat visar att en respondent utmärkte sig med sitt svar där hen berättar om att det finns fasta tankar och föreställningar i det området förskolan befinner sig i. Strävan efter läroplansmålen försvåras, men de försöker ändå arbeta för att motverka traditionella könsroller

och könsmonster. Britta Olofsson som är förskollärare menar att man på förskolorna försöker aktivt arbeta med jämställdhet men att det i vissa fall slutar med att man förstärker traditionella könsmonster som finns istället för att motverka dem. Många förskollärare drabbas av könsblindhet i deras jämställdhetsarbete. Det är inte bara förskollärare men även människor i samhället blir könsblinda. Det innebär att de rådande könsmonster som finns inte är synliga för oss. De är så djupt förankrade i oss att vi till slut inte ser dem. Det är först när vi inser att traditionella könsmonster är något som vi alla är medskapare i som vi närmar oss ett steg in i ett förändringsarbete (Olofsson 2007, s. 20–22). Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där man utgår från att sociala konstruktioner är något som skapas i samspel med andra människor är något som man redan i förskolan kan påverka. Samspelet mellan förskollärare och barn ger möjligheten att påverka de sociala konstruktioner som finns i samhället. Som förskollärare behöver man bli medveten om sina egna könsnormer och värderingar. Svaleryd menar att medvetenhet om detta påverkar det pedagogiska arbetet, innehållet i lärandet och bemötandet av barnen. Under vår uppväxt har vi kontinuerligt tillskrivits föreställningar och tankar som kanske inte gynnar arbetet med styrdokumentet och målen för jämställdhetsarbetet. (Svaleryd 2010, s. 8–9).

De flesta respondenter arbetar utifrån ett gemensamt förhållningssätt. De har skapat en grundsyn i deras förskolor som de alltid kan falla tillbaka på. Det de har gemensamt är att de säger sig bemöta barnen som individer och inte utifrån barnens kön.

Vi har skapat en grundsyn för vår förskola, så även om vi tycker annorlunda i våra personliga liv så lämnar jag det när jag tar min yrkesroll på förskolan. Kommer det nya VFU studenter eller vikarier så får de information om det. Vi har introduktionsmaterial för att visa hur vi jobbar. Exempelvis tar vi inte upp barnen knät. Man behöver inte vara en bra förskollärare om tar upp ett barn i knät. Vi kan sätta oss på golvet trösta med kroppen och ord. Man gör så för att man inte vill förminska barnet, och inte få de att tro att de inte kan prestera (...) Man skapar även trygghet av att förhålla sig så. För alla reagerar olika, vissa behöver sin tid för att agera och hantera olika situationer. Bekräfta de som individer (...) Vi har ett gemensamt förhållningssätt. Sen vad man gör hemma får man göra som man vill (Förskollärare 1 2017-10-16).

Förskollärare 3 menar att man i arbetslaget behöver vara eniga om vilket förhållningssätt man behöver ha för att bemöta barnen:

Vi har utifrån det systematiska kvalitetsarbetet formulerat gemensamma förhållningssätt för avdelningen gällande jämlikhet och demokrati. Bemötandet i

konflikthantering gällande pojkar respektive flickor kommer relativt ofta upp under våra reflektionsmöten (...) Det är alltid viktigt att i arbetslaget diskutera förhållningssätt samt komma överens hur vårt gemensamma förhållningssätt ska se ut. Det diskuteras kontinuerligt och med ett öppet klimat ges det möjlighet att kunna ta upp saker en kanske sett i kollegors bemötande eller liknande (Förskollärare 3 2017-10-12).

Ibland kan det ske en krock mellan förskolan och hemmet:

Vi har ett gemensamt förhållningssätt. Vi är överens om att vi inte vill stämpla något som är pojkigt eller flickigt. Men i det här området vi befinner oss i är de inte lika vana vid att låta barnen testa och låta barnen pröva något själva. Det kan påverka könsrollerna tycker vi i arbetslaget för att föräldrarna skyller på att ”mitt barn är litet hen behöver hjälp”, eller ”min dotter är flicka så hon kan inte själv hon behöver min hjälp”. De ger inte barnen möjlighet att på egen hand klara av saker även om det är det som de behöver. Föräldrarna tror att eftersom de är så små så klarar de inte av det. Vi försöker arbeta med genuspedagogik men det krockar med föräldrarna (Förskollärare 5 2017-10-17).

Två respondenter hade inte riktigt ett gemensamt förhållningssätt.

Ja vi har t.ex. vår likabehandlingsplan och pedagogiska idé som vi utgår från. Vi diskuterar inte så mycket som jag önskar att vi skulle göra. Tyvärr, så sägs det mer att man ska arbeta med genus, men sen så lever man kvar i de gamla mönstren (...) Vi benämner tex inte barnen som grabbar/tjejer utan barnen, kompisar eller gänget om en grupp barn. Jag själv försöker även att motverka bemötandet av stökiga flickor som jobbigt och låta båda könen stöka loss lika mycket. Vi försöker även se varje individ och hens intressen och ta tillvara på dem, vilka är olika och berikar gruppen. Jag själv byter även ofta ut han till hon i sånger (...) (Förskollärare 3 2017-10-12).

Vissa förskolor har inte något gemensamt förhållningssätt. Förskollärare 4 svarar:

Tyvärr så finns det inte riktigt något gemensamt förhållningssätt. Förskolan har självklart en plan mot diskriminering och kränkande behandling som alla pedagoger ska följa men ibland slinker det ut oreflekterade kommentarer hos en del kollegor. Att problematisera och diskutera är två viktiga verktyg för mig som pedagog. Lika så att stanna upp och inte bara fortsätta i ekorrhjulet (Förskollärare 4 2017-10-12).

Det är på grund av att alla i arbetslaget inte är med på samma tåg. De menar att man ska arbeta med genus, men att gamla mönster sitter kvar och dominerar. Det är bara ett fåtal förskollärare som aktivt arbetar utifrån ett genusperspektiv. Svaleryd menar att man i arbetslaget bör arbeta aktivt med att

diskutera, kritiskt granska och enas om definitioner för kön, könsroller och genusstrukturer. Det är av ytterst vikt att enas om det för att skapa en värdegemenskap för att nå målen för jämställdhetsarbetet (Svaleryd 2010, s. 8–9). Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv bör man förändra och variera arbetet för att bryta sig ifrån de sociala konstruktioner som finns. Genusmedvetenhet bidrar till positiva förändringar för både arbetslagets klimat, barnens utveckling samt pedagogernas förhållningssätt. Förändringarna avser även utveckling och användning av nya gynnande arbetsmetoder. Det innebär även att iaktta och reflektera över genusfrågor i det vardagliga arbetet (Svaleryd 2010, s. 10, 31).

6.1.3 Är det positivt eller negativt att motverka traditionella könsroller och könsmönster

Samtliga respondenter förutom två var enade om att det är positivt att motverka traditionella könsroller och könsmönster. Alla uttryckte att båda könen ska få samma förutsättningar. Det är identitetsutvecklande och stärkande för barnen att få den möjligheten. De får bättre självförtroende och självkänsla genom att finna sig själva och få rätt till sina egna åsikter.

Positivt, varför ska man bli begränsad från att göra något på grund av könet. Vi lever i 2017 vilket gör det enkelt för båda könen att få samma förutsättningar. Det är därför viktigt med förebilder som kan nå ut till alla. Så man kan få fler möjligheter. Det kan vara samma sätt förminskande på samma sätt för männen på grund av könsrollerna som exempelvis vid ”mammaledighet” varför ska männen inte kunna klara av det, för att de är män? Om vi ska vända rollerna (Förskollärare 1 2017-10-16).

En respondent svarade att man ska utmana dem, inte motverka:

Ja det är positivt vi ska inte motverka men vi ska utmana dem. De förtjänar mer tilltro som individer istället för att sätta de i fack. Men vi ska inte göra det med pekpinnar. Allt stereotypa i överlag bör vridas och vändas på istället för att tas bort för att få ett mer jämställt samhälle (...). Även enligt forskning så tyder det på att man ska börja redan i tidig ålder med att ifrågasätta och reflektera över det stereotypa. Om vi växer upp med mer inkluderande i tidig ålder, så syns det högre upp i åldrarna. Då får barn med sig att det finns mer än det stereotypa. Jag tror inte på förbud (Förskollärare 2 2017-10-16).

Förskollärare 3 ser det positiva i att motverka traditionella könsmönster och könsroller:

Det är positivt att motverka de traditionella könsmönstren för att visa att vi inte ska leva kvar i de skeva samhälle som en gång varit där kvinnor fick ta hand om barnen och männen meckade med bilar etc. Låta flickorna ta stor plats och inte vara de "fina och lugna" flickorna som samhället tycker att de ska vara. Sedan känslan av att verkligen få tillgång till alla leksaker, alla intressen och yrken med mera. Jag ser det

som en självklarhet att vi ska arbeta med att motverka traditionella könsroller/mönster. Det är på grund av dessa och hur det sett ut förr som vi än idag inte lever i en jämlik värld (Förskollärare 3 2017-10-12).

Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är ”kön en del av den sociala strukturen samtidigt som det är någonting som skapas av individer och inom individer” (Davies 2010, s. 26). Vi tolkar det, genom de svar vi fick i intervjuerna att respondenterna säger sig arbeta mycket med att skapa miljöer som är mer jämställda med öppenhet för en ifrågasättande verksamhet. De arbetar med att ifrågasätta den sociala strukturen genom att inta ett reflekterande förhållningssätt med barnen redan i tidig ålder. Människan kan välja att följa den sociala strukturen eller att förändra den (Ibid., s. 26). På förskolan bör man arbeta för den förändringen eftersom man vill bryta sig ifrån de begränsningar som råder i samhället. Det är även något som vi tolkar utifrån respondenternas svar att de aktivt säger sig arbeta med det.

En annan respondent svarade att det endast ses som positivt:

Ser det endast som positivt och det är ett mål som hänger samman med andra strävansmål i läroplanen, så som identitetsutveckling och självkänsla samt att förskolan skall komplettera hemmet. I en del hem tillåts möjligtvis inte barnet att uttrycka vissa egenskaper som traditionellt är förknippade med det motsatta könet, vilket begränsar just identitetsutvecklingen, självförtroende och självkänsla. Det främjar barn att hitta sig själv och sina egna åsikter. Vi kan förhoppningsvis vidga barns normativa tankar om sin omvärld, genom vårt sätt att bemöta och samtala med barnen. Jag säger inte att vissa klädesplagg ex. klänningar är fina utan uppmärksammar istället kanske att den är bra (...) (Förskollärare 6 2017-10-13).

Fyra respondenter menade att det är positivt att motverka traditionella könsroller och könsmonster, men en respondent utmärkte sig i frågan. Det är identitetsutvecklande och stärkande för barnen att få den möjligheten. De får bättre självförtroende och självkänsla genom att finna sig själva och få rätt till sina egna åsikter. Svaleryd menar att det ytterst viktiga med jämställdhetsarbetet är att barn ska få stärka sin egen självkänsla för att finna trygghet i sig själva som ger de möjlighet att våga vara och tänka gränsöverskridande (Svaleryd 2010, s. 10).

En av respondenterna utmärkte sig genom att hen anser att det är negativt och problematiskt att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Hen anser att man kan arbeta på andra sätt för att nå jämställdhet.

Precis som jag vart inne på så anser jag att det är problematiskt, så mer åt det negativa hållet. Jag tänker att vi kan arbeta på andra sätt för att nå jämställdhet, att barnen får lika förutsättningar och att de får vara den person de vill. Vill en pojke ha klänning ska det inte vara något konstigt, utan naturligt. Jag tänker att vi ska arbeta utifrån individen och utifrån intressen individen visar. Tycker nu Pelle om att leka med bilar kan jag som pedagog använda bilar på olika sätt för att utmana honom i sin utveckling. Att motverka går emot så mycket annat i läroplanen som barnens inflytande, det lustfyllda lärandet tex (Förskollärare 4 2017-10-12).

Vi tolkar det som att Förskollärare 4 vill utmana barnen istället för att motverka. På förskolan behöver man utveckla barnens föreställningar om vad som anses vara flickigt och pojkgigt. Genom att synliggöra och problematisera könsmyter ger man barnen möjligheten att själva välja sin framtid. Får barnen den möjligheten kommer de få möjlighet till ökad självinsikt om hur den framtiden kommer att se ut utifrån egen vilja och intressen (Svaleryd 2010, s. 9).

Ytterligare en respondent som utmärkte sig svarade att hen kände sig kluven i frågan. Hen tänker att så länge man inte överdriver med motverkandet så är det positivt. Hen anser att vissa känner sig bekväma i de stereotypa rollerna och tänker att man inte behöver ifrågasätta det. Istället anser hen att man kan erbjuda reflektion över andra roller.

Så länge det inte är överdrivet så är det positivt. Men en del trivs med att inta de här stereotypa rollerna och känner sig bekväma i det så varför ska man ifrågasätta eller motverka det. Man kan istället erbjuda andra roller få de att tänka och reflektera över andra sätt. Exempelvis hemma hos mig kan min partner ta del av städningen men det blir oftast att hen sköter det som vi idag kallar för det ”manliga” arbetet, ”tyngre” saker och det är helt ok för mig. Jag har tagit efter min uppväxt att jag föredrar att göra det som anses vara stereotypiskt för mitt kön. Precis som det finns olika sexuella läggningar så är det samma sak med könsroller, man väljer själv var man vill vara. Låt det ske naturligt istället för att pressa någon till det (Förskollärare 5 2017-10-17).

Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är de sociala konstruktionerna kulturellt betingade. Om man som förskollärare inte bearbetat sina egna föreställningar och förväntningar kommer detta att således påverka barnen. Vi tolkar det som att förskollärare 5 inte utmanar barnens möjligheter genom att hen inte ifrågasätter de könsmyter barnen bär med sig. Man har som uppdrag att erbjuda barnen på förskolan möjlighet att utveckla sitt sätt att tänka och reflektera. Vår tolkning av respondentens svar är att även om hen anser att barnen ska få välja själv så väljer hen ändå att förstärka det stereotypa.

6.1.4 Finns det svårigheter i arbetet med uppdraget

De flesta respondenter var eniga om att en av svårigheterna är att man enkelt kan falla tillbaka till gamla mönster. Det innebär att det kan hända att man omedvetet uttrycker sig efter stereotypa normer. De menar att så länge man är medveten om det och reflekterar över det, kan man nå en förändring. Tre respondenter upplever svårigheter med föräldrar. Man anser att eftersom alla inte har kunskap om det aktuella ämnet uppstår det konflikter mellan hemmet och förskolan. Fortbildning i samband med personligt intresse påverkar även kunskapen och förhållningssättet.

Svårigheterna är att själv falla tillbaka tillbaks till fällorna. Det måste man nog få göra tusen gånger men det viktigaste är att man är medveten om det. Det är svårt att förändra saker men här har vi turen att alla är på samma nivå gällande förhållningssättet (...) Att tänka på vad man säger för att man är så van vid språket och användandet av pojkar och flickor. Så länge man är medveten om det och reflekterar över det så når man en förändring (Förskollärare 2 2017-10-16).

Svårigheterna är att de så inte är pålästa som exempelvis föräldrar förstår inte att vi gör det här för barnens bästa. Det kan uppstå konflikter när man försöker tala med föräldrarna men vi bemöter de på ett sätt där vi försöker förklara att det här är vårt uppdrag och vår yrkesroll att skapa möjligheter för barnet och inte begränsa dem. Det har hänt att när nya förskollärare börjat arbeta på vår förskola så har de inte stannat kvar så länge. Man vill smitta av det här tankesättet för att andra ska få förståelse för förhållningssättet (...) (Förskollärare 1 2017-10-16).

En respondent upplever en del svårigheter med sin yrkesroll på grund av sitt kön. Detta för att han valt att gå emot det stereotypa genom att välja en könsroll som han känner sig bekväm med. Den könsrollen anses inte vara "accepterad" ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv eftersom det anses vara på grund av samhällets sociala konstruktioner.

Ja, föräldrar som hånar mig som manlig förskollärare för att jag har långt hår samt nagellack. De smittar av dig dina sjuka värderingar om hur pojkar och flickor bör vara på sina barn. Så att ex barnen kommer och säger långt hår har bara flickor och nagellack kan bara flickor ha, det ska inte pojkar ha. Ibland kan föräldrar tycka vi gör fel som uppmuntrar deras barn att bryta mot normer och då kan det vara svårt, men vi påpekar att det står i våra styrdokument att jobba så. Ibland kan det vara svårt också om inte alla kollegor tänker lika (Förskollärare 3 2017-10-12).

Respondenterna upplever även svårigheter med föräldrar. Man anser att eftersom alla inte har kunskap om det aktuella ämnet uppstår det konflikter mellan hemmet och förskolan. Efter vår tolkning av intervjuerna fann vi att de svårigheter som råder kan bero på området och krocken mellan hemmet och förskolan. De sociala konstruktionerna som utövas i hemmen i dessa områden tolkar vi utifrån de svar vi fått från intervjuerna som stereotypa. Resultaten visar även att respondenterna var eniga om att en av svårigheterna är att man enkelt kan falla tillbaka till gamla mönster. Det innebär att det kan hända att man omedvetet uttrycker sig efter stereotypa normer. De menar att så länge man är medveten om det och reflekterar över det, kan man nå en förändring. Utan medvetenhet om sina egna värderingar, föreställningar och förväntningar begränsas barnens möjligheter att växa som egna individer utan hinder av stereotypa könsnormer och könsroller. För att det ska ske behöver förskollärare alltid aktualisera sina kunskaper om jämställdhet samtidigt som de ska kritiskt granska sina egna handlingar på förskolan (Svaleryd 2010, s. 44). Ytterligare en respondent upplevde svårigheter med föräldrarna på grund av kulturkrock. Detta beror främst på området förskolan befinner sig på.

Vi har många svårigheter med föräldrarna exempelvis anser de att flickorna behöver lära sig mer än pojkarna när det gäller att ta hand om sig själva. De tänker att pojkarna kommer ändå framöver att gifta sig och få allt serverat av sina fruar. Mentaliteten som befinner sig bland föräldrarna och i området. Det är föräldrarna som blir det svåra eftersom de är uppväxta med normer som de inte vill bryta (...) Problemet är också att barnen blir fast vid två olika världar en i hemmet och en i förskolan. De blir förvirrade. De får en förebild hemma och en här vilket i sin tur förvirrar dem (Förskollärare 5 2017-10-17).

Ur det socialkonstruktivistiska perspektivet menar man att man som människa formas genom interaktion med andra. Barn är kapabla till att positionera sig på rätt vis och ta egen ställning till det de själva vill vara genom att umgås med andra (Davies 2010, s. 13). Vår tolkning är att barn lär sig hur samhället ser ut samtidigt som de lär sig att reflektera över de sociala konstruktionerna på förskolan. Vi tolkar det som att barn inte blir förvirrade utan lär sig istället att positionera sig beroende på egna intressen.

Andra svårigheter som upplevdes var den ständiga utvecklingen som den svenska förskolan innebär. Det upplevs att det dyker upp nya aktuella ämnen som diskuteras, vilket stjäl uppmärksamhet från annat som även är viktigt. Svårigheterna kan då även bero på direktiven som kommer uppifrån som styr verksamheten. Alla respondenter var eniga om att jämställdhet

är betydelsefullt och en del av motverkandet. Alla barn ska ges samma förutsättningar oavsett kön, klasstillhörighet och etnicitet. Det kommer naturligt och är en självklarhet.

(...) Jag måste behandla barnet med respekt som vilken människa som helst. Inte som ett "barn". Lära barnet att själv klä på sig, exempelvis när vi ska gå ut och barnet vill sätta på sig vantarna. Få de att känna sig självständiga och visa att de klarar av det själva. Vi tar inte bort saker, utan lägger till. Det behöver inte vara en rosa toalett och en blå, utan vi kan ha två rosa toaletter istället eller två blå. När vi pratar om jämställdhetsarbete behöver vi inte trycka på att det bara är flickor som behöver få rättigheter. Vi ska lyfta upp allas rättigheter oavsett kön (...) Jämställdhetsarbetet utgår ifrån att alla ska bemötas lika, allas olikheter, alla ska respekteras (Förskollärare 1 2017-10-16).

Alla barn ska ges samma förutsättningar oavsett deras kön, klasstillhörighet och etnicitet. Vi utgår från läroplanen och har skrivit vår egna plan mot kränkande behandling som vi jobbar efter. Men tyvärr så är inte ens förskolläraryrket jämställt, då det är ett fåtal män som arbetar inom förskolan. Men vi försöker väl uppmärksamma att man hjälps åt i allmänhet samt att uppmärksamma att barnens föräldrar i parrelationer båda hämtar, lämnar, vabbar, hjälper till med hår och påklädning m.m. (Förskollärare 3 2017-10-12).

Målet i jämställdhetsarbetet för alla respondenter innebär att alla barn ska bli lyssnade till, alla ska bemötas lika och att allas olikheter ska respekteras. Reflektion i arbetslaget är även en stor del i arbetet.

Jag ser till att alla barn får lika möjligheter och förutsättningar. Det är ett begrepp som finns med i vardagen i alla situationer. Reflektion och medvetenhet är viktigt i arbetet med jämställdhet. Lika så vårt förhållningssätt (Förskollärare 4 2017-10-12).

Erbjuda barnen lika möjligheter anser förskollärare 6 är väldigt viktigt:

Många samtal. Att barnens grupper är styrda av intresse och ibland ålder, men aldrig av biologiskt kön. Vi ser över texter i olika sammanhang. Genom att diskutera kring verksamheten och det arbete vi utför. Att vi tänker på att erbjuda alla barn lika samt bygga upp verksamheten så att alla delar blir inbjudande för alla barn, oavsett kön. Att kontinuerligt reflektera över sitt arbete (Förskollärare 6 2017-10-13).

Jämställdhet för förskollärare 5 är att alla barn ska få samma möjligheter:

Vi har inte pratat eller gjort något specifikt men jag tycker att det kommer naturligt i arbetslaget. Jämställdhet för oss innebär att alla barn ska få samma möjligheter, de har rätt att prova sig fram till allt oavsett kön. Vi vill att barnen ska få prova att exempelvis

få klä på sig själva även om föräldrarna tror att de inte kan (...) Så fort man ger möjligheten så fungerar det, att de ska få testa (...) Vi har samma rutiner varje dag och det är så de lär sig. Här är vi inte flicka eller pojke utan vi är individer (Förskollärare 5 2017-10-17).

Resultatet tyder på att respondenterna arbetar för samma sak men på olika sätt. Skillnaderna kan bero på området förskolorna befinner sig i. De tolkar även uppdraget olika, vilket medför olika förhållningssätt. Jämställdhetsarbetet med barn på förskolan är väldigt avgörande för att lägga grunden för de rådande föreställningar och förväntningar som finns. Med det menar man att det är extra viktigt att arbeta med uppdraget för jämställdhet redan i tidig ålder i förskolan (Eidevald 2011, s. 25). Förskolorna jobbar på olika sätt, men jämställdhetsarbetet är ändå levande. Vi tolkar det som att arbetet faller in naturligt och det anses vara ett väldigt viktigt moment i uppdraget. Resultaten i jämställdhetsfrågan visade att alla respondenter var eniga om att det är betydelsefullt och en del av motverkandet i uppdraget. Alla barn ska ges samma förutsättningar oavsett kön, klasstillhörighet och etnicitet. Det kommer naturligt och är en självklarhet. Eidevald menar att barn ska få ha det jämställt och att det inte ska vara någon skillnad mellan könen. För att uppnå jämställdhet på förskolan bör man sträva efter könsneutralitet och det som betraktas som könskodat (Eidevald 2011, s. 37). Jämställdhetsarbetet är även något som inte bara ska praktiseras vid sidan av verksamheten i vissa tematiska arbeten utan det är något som ska genomsyra hela verksamheten (Svaleryd 2010, s. 37). Vi tolkar det som att de flesta förskollärare strävar efter att uppnå jämställdhet och arbetar aktivt med det. Förskollärare 5 tolkar vi utifrån de svar vi fått genom intervjuerna att hen inte riktigt bearbetat egna normer och värderingar i sin yrkesroll. Vi tolkar det som att hen bär med sig sina egna personliga normer och värderingar hemifrån. Som förskollärare behöver man bearbeta sina egna föreställningar och förväntningar man har för att utvecklas i sin yrkesroll. Utifrån de socialkonstruktivistiska samhällskonstruktionerna som råder, tolkar vi även att förskollärarna ger barnen andra olika möjligheter än de förväntningar och föreställningar som finns i samhället. De arbetar aktivt med att bryta dessa sociala konstruktioner som finns för att skapa jämställdhet oberoende av kön.

6.1.5 Behöver man fortbildning för att arbeta med uppdraget

De flesta av respondenterna får möjligheten till fortbildning. De får ta del av olika kurser och föreläsningar inom genus pedagogik. Kommunen erbjuder även personalen till kompetensutveckling.

Vi har gått på föreläsningar, haft bokcirklar för att förstå hur vi ska förhålla oss till det. Vi kollar upp nya fakta och teorier/ studier i samband med praktiken för att se hur vi kan förhålla oss till det i verksamheten. Vi måste göra precis som barnen, göra om, testa oss fram och se vad som funkar. Efter våra föreläsningar har vi fått nya öppna ögon, vi har fått annan förståelse för hur det verkligen ser ut och hur det ska vara (Förskollärare 1 och 2 2017-10-16).

Förskollärare 3 menar att förhållningssättet är grundläggande till att kunna arbeta genusmedvetet. Hen anser därför att det är viktigt att ständigt uppdatera sina kunskaper:

Vi förnyar oss ständigt med olika föreläsningar och kurser inom genus. Vi läser även nya avhandlingar och litteratur som behandlar ämnet. Dock inte så mycket som jag skulle önska. men på eget initiativ läser jag böcker om genus m.m. Skulle önska att det kom högre upp ifrån i större utsträckning också. Förhållningssättet är grundläggande till att kunna arbeta genusmedvetet. I nuläget är det bara en vuxen på vår avdelning som behöver fortbildning men hen lyssnar och försöker förstå utifrån sin egen bakgrund (Förskollärare 3 2017-10-12).

Alla pedagoger har chans att önska och påverka innehållet och utbudet menar respondenten:

I den kommun jag arbetar i erbjuds personalen kompetensutveckling. Alla pedagoger har chans att önska och påverka innehållet i utbudet. Återigen så reflekteras utbudet av det som diskuteras nu. Nu är det tex mycket kurser om IKT. Tidigare när genusfrågan var het fanns det mycket av det i utbudet. Chefen såg tex till att alla skulle gå vissa kurser (Förskollärare 4 2017-10-12).

Våra resultat visar att alla inte får ta del av fortbildning och kurser för att uppnå utökad kunskap i de aktuella uppdragen. Det var enbart fyra av sex respondenter får möjligheten till fortbildning. De får ta del av olika kurser och föreläsningar inom genus pedagogik, men resterande respondenter uppdateras genom eget intresse och initiativ. Eidevald menar att förskollärare kan ha svårt att få konkreta verktyg för att utföra arbetet med jämställdhet. Många läser böcker för att utvecklas, få inspiration och kunskap för att kunna arbeta genusmedvetet (Eidevald 2011, s. 31). Vi anser att fortbildning och kurser är väldigt viktigt för att få ny kunskap om genus pedagogik. Utifrån våra resultat tolkar vi det som att respondenterna ser positivt på att få ökad kunskap inom området. Detta för att kunna ge barnen fler möjligheter och större utbud av reflektioner. Fortbildning ger även pedagogerna nya arbetsmöjligheter och variation för att testa sig fram och se vad som fungerar i arbetet. Vi tolkar det som att vissa respondenter känner sig begränsade

på grund av att de inte får möjlighet till ny kunskap och fortbildning är något som bör erbjudas för att alla ska kunna utvecklas.

Två respondenter får inte möjlighet till fortbildning även om det önskas från personalen. Den ena respondenten tror att orsaken är på grund av området förskolan befinner sig i. Den andra respondenten har aldrig blivit erbjuden någon fortbildning.

Nej, inga kurser kring genus men däremot finns det en genusgrupp där pedagoger från alla arbetslag ska träffas. Där jag jobbat är det nog mest (just nu) utifrån ett personligt intresse om man vill hålla sig uppdaterad. Jag har inte blivit erbjuden några kurser (tyvärr), men på fritiden och ibland under arbetstid har jag arbetat på eget initiativ. Jag är väldigt intresserad och min närmsta kollega och jag har många diskussioner i ämnet. Just nu ligger den dock på is (Förskollärare 6 2017-10-13).

Respondent 5 menar att de inte får möjlighet till fortbildning:

Så länge jag har jobbat här har vi inte fått möjlighet att delta i kurser för att få kunskaper om arbetet med genus. Det kan bero på området vi befinner oss i eftersom föräldrarna inte har intresse av det. Vi får ingen möjlighet att arbeta utifrån läroplanen eftersom det känns som att man har anpassat verksamheten utifrån föräldrarnas behov och platsen verksamheten befinner sig i, men det skulle behövas för pedagogerna att gå en sådan utbildning. Det finns en del äldre pedagoger som tycker precis som föräldrarna eftersom de själva inte fått utbildning och kunskap i genus pedagogik. Sen så har vi bara utländska pedagoger vilket även kan vara en orsak till omedvetenhet. Det ligger i deras mentalitet också, då blir det svårt att anpassa sig (...) (Förskollärare 5 2017-10-17).

Arbetet påverkas för förskollärare 5 på grund av att äldre pedagoger inte har samma förhållningssätt i arbetslaget. Hen menar att det beror på att de delar tankar och värderingar som föräldrarna i området. Med det tolkar vi det som att förskollärare 5 menar att pedagoger med utländsk bakgrund besitter gamla normer och värderingar som skiljer sig från förskolans. Det vi tolkar innebär ett hinder med jämställdhetsarbetet. Delegationen för jämställdhet i förskolan som tillsattes av regeringen år 2003 hade i uppdrag att fördela olika medel för att främja jämställdhetsarbetet. Det gjorde man eftersom man ansåg att jämställdhetsarbetet på förskolorna inte uppfylldes så som man önskade. Idag finns det dominerande ojämlika ordningar mellan män och kvinnor. Därför ansåg man att man bör bryta de stereotypa föreställningarna som finns redan i förskolan. Eidevald menar att barn ska få ha det jämställt och att det inte ska vara någon skillnad mellan könen (Eidevald 2011, s. 26–27).

Orsakerna till att fortbildning saknas visade sig bero på ekonomiska brister och resurser enligt resultaten från våra intervjuer. Det visade även att det kan bero på området förskolan befinner sig i, alltså om det finns tillräckligt med kunskap och engagemang. Ytterligare en orsak var att arbetslaget inte delar samma förhållningssätt samt att de består av äldre pedagoger som inte delar samma värderingar med den uppdaterade läroplanen. Barn ska få möjlighet att få vara fria individer på förskolan. Förskollärare har en skyldighet att möjliggöra detta, oberoende av begränsningar. Tar man tillvara detta på förskolan, kommer dessa begränsningar att försvinna. Därför bör förskollärare alltid aktualisera sina kunskaper samt kritiskt granska sina egna handlingar i arbetet (Svaleryd 2010, s. 44). Vi tolkar det som att utbildning och att ständigt aktualisera sina kunskaper är viktig grund till jämställdhetsarbetet. Motverkandet av traditionella könsmonster och könsroller är något som ständigt bör diskuteras för att bryta sig från sina egna normer och värderingar.

6.2 Hur säger sig förskollärare arbeta för att motverka traditionella könsmonster och könsroller?

6.2.1 Miljö och material

De flesta respondenter säger sig använda stimulerande och utmanande material. De vill att miljön ska vara inbjudande för alla oavsett kön. Miljön är ständigt föränderlig och grundas i barnens intressen. De säger sig använda sig av könsneutralt material och miljö. En femte respondent använder sig av könsneutrala miljöer.

Man kan motverka genom att använda material som är neutrala exempelvis om man ska köpa tröjor som vi gjorde till ”vattenlek”. Behöver man inte köpa tröjor som har någon detalj som skulle motsvara ”flickigt” eller ”pojkgigt” det räcker med att det är en färgad tröja, som är neutral och funktionell. Oavsett färg även om pojkarna vill ha rosa färg på tröjan ska de kunna få det, ska man inte göra en så stor sak av det. Detsamma gäller för flickorna. Det är inte detaljerna som utgör om det är en flickig eller pojkgig tröja utan det är våra ögon och samhället som gör skillnad på kläder (...) Vi använder samma kläder för alla. Detta gäller även miljön och annat material, det ska vara könsneutralt. Praktiska och skapande material som man kan använda själv. Man kan då erbjuda material som fungerar för alla. Utforskande material är även något väldigt bra man kan erbjuda. Applikationer på lär plattan kan man också tänka efter, applikationer som står för förskolans värdegrund (Förskollärare 1 och 2 2017-10-16).

Varierande och neutrala miljöer använder de på förskollärare 6 arbetsplats, hen svarar:

Vi har olika lådor med olika material, frisörlåda, skattkista, utklädningskläder, bilar, teknikkådor, matlagning, dockkläder mm. Lådorna hör hemma i olika rum för

tydlighetens skull, men rummen i sig är relativt neutrala. Matlagningslådorna är där vi har ett leksakskök (...) Byggmaterialet är i ett rum som går att avgränsa så barnens skapelser kan sparas. Vår målsättning är att alla barn ska känna att de självklart har tillgång till allt material oavsett kön (...) Barbie-dockor finns och där går tankarna varma. Hur ser barnen på dem? Jämfört med legofigurer som också har annorlunda proportioner jämfört med riktigt människor. Hur ser utklädningskläderna ut? Bra variation eller bara klänningar? Vi upptäckte att nästan alla dockkläder är rosa och ifrågasatte det. Pengar till att köpa nya finns inte i nuläget. Vi vill inte plocka bort dem då alla barn leker familj på olika sätt och i den leken ser vi många bra tillfällen att utmana barnens egna tankar kring könsroller (Förskollärare 6 2017-10-13).

Inbjudande, intressant och utmanande material använder man även för att skapa möjligheter för barnen:

Så inbjudande som möjligt och med intressant och utmanande material. vi försöker att tänka på att det ska finnas många olika material i olika rum, dockor får gärna vara med byggmaterialen osv. (Förskollärare 3 2017-10-12).

Material som finns i de olika rummen aktiverar barnen på olika sätt. Hon menar vidare att ”ting och miljöer blir delar i den sociala identitetsutvecklingen och färgar barnets uppfattning om var det hör hemma” (Björklid 2005, s. 11, 45). Resultaten visade att en del förskollärare använder könsneutrala miljöer med material som är könskodat. Detta för att de anser att allt material ska kunna användas på olika sätt även om de anses vara könskodade. I jämställdhetsarbetet krävs det att man strävar efter könsneutralitet. Det innebär att man använder material och miljöer som är inbjudande för barnen oavsett kön. Om man använder könskodade leksaker som exempelvis dockor kan man placera dem vid bygghörnan för att försöka bryta mönster eller ta bort de totalt (Eidevald 2011, s. 32–34). Vår tolkning är att förskollärarna har god kunskap om vad som anses vara könsneutralt och könskodat, vilket innebär goda förutsättningar till ett genusmedvetet arbete och förhållningssätt. Det ger barnen förutsättningar att skapa egna tolkningar och nya upptäckter. Eidevald menar även att man kan antingen erbjuda barnen material som anses flickigt eller pojkit eller arbeta med könsneutralitet. Han menar att man i verksamheten kan prova olika sätt att arbeta med, men att man behöver analysera och reflektera över arbetet för att verksamheten ska utvecklas. En del av utvecklingen innebär att man även kan göra ”fel”, men Eidevald menar att det är positivt och bättre än att inte göra något alls (Ibid., s. 34).

Förskollärare 5 nämner även att fler möjligheter skulle finnas om det inte var brist på resurser:

Jag skulle önska att det fanns fler möjligheter för miljö och material. Men det finns en stor brist på resurser. Vi har inte så stor möjlighet att beställa det vi vill beställa. Det är väldigt begränsat. Vi tänker inte på vad flickor och pojkar behöver utan vad barnen som individer i allmänhet behöver för att utmanas och utvecklas (Förskollärare 5 2017-10-17).

Den sjätte respondenten använder könsneutrala miljöer, men deras material är könskodat. Hen anser att allt material ska kunna användas på olika sätt även om de anses vara könskodade.

Miljön är ständigt föränderlig och grundar sig i barnens intressen och förskolans tema. Den består av rum i rummen. Jag tänker att materialet ska vara stimulerande och utmanande. Vi har leksaker som kan anses könskodade men vi lägger inte någon speciell vikt i det utan ser det som en leksak. Material och leksaker får blandas och användas kreativt i barnens lek. Alla leksaker ska ha sin plats så det är lätt att plocka tillbaka (Förskollärare 4 2017-10-12).

Våra intervjuer visade att de flesta respondenter använder stimulerande och utmanande material. De vill att miljön ska vara inbjudande för alla oavsett kön. Miljö är något som är i ständig förändring och grundar sig i barnens intressen. Man använder sig av både könsneutralt material och miljö, eller enbart könsneutrala miljöer. Förskollärare kan påverka barnens lärande och utveckling i förskolan, eftersom de spenderar en större del av sin tid där. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv menar man att samhället är socialt konstruerat. Man formas beroende på sammanhang och miljö man befinner sig i. Det innebär att man erbjuder dem en möjlighet att utveckla sin egen individ och identitet, oberoende av samhällets förutbestämda normer (Brinkkjær och Høyen 2013, s. 95). På förskolan formar man dessa sammanhang och miljöer så att barnen får möjlighet till att utvecklas oberoende av samhällets sociala konstruktioner. Som förskollärare behöver man utforma en miljö som är tänkt utifrån ett genusperspektiv. Genom att ha ett gemensamt förhållningssätt på förskolan tolkar vi det ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv att man arbetar med att motverka stereotypa konstruktioner. Eftersom barnen befinner sig i förskolans miljö en större del av sin tid så finns stora möjligheter att erbjuda de tankar och erfarenheter som ifrågasätter samhällets normer.

Björklid menar att den fysiska miljön på förskolan har väldigt stor betydelse. Hennes resultat visar att barn behöver miljöer som inspirerar dem. Miljön ska skapas så att barn får möjligheter till att utvecklas och lära. Hon menar att den fysiska miljön är viktig för barnens identitetsskapande, då miljön sänder tydliga budskap för barnen (Björklid 2005, s. 10). Även Eidevald menar att material och miljö sänder budskap och påverkar barns lek men även deras

lärande. Detta kan man påverka genom att miljöerna som skapas inte enbart drar till sig pojkar eller flickor. Miljöerna ska erbjuda nya utmaningar för barnen oavsett kön (Eidevald 2011, s. 33).

6.2.2 Grupper och aktiviteter

Vi fann att man tänker på grupper och aktiviteter för att genomföra uppdraget. Respondenterna anser att grupperna bör först och främst utformas utifrån barnens intressen. Förmågor och egenskaper är även något som man tänker på i gruppernas utformning.

Vi formar grupper men inte utifrån kön. Vi tänker på att alla barn ska få ta lagom med plats. Vi vill ha grupper där några driver gruppen och några ”blyga” i samma så de kan lära av varandra och få lite plats. För en del behöver en motor/ en drivare för att våga. En del kanske är blyga i en situation och inte i en annan situation. Mer individanpassat i grupperna, vad behöver barnet. Samtidigt som barnen ska ha kul i de grupperna som utformas (Förskollärare 1 och 2 2017-10-16).

Förskollärare 4 och 6 formar barngrupperna efter intressen, förmågor och egenskaper:

Grupperna formas först efter intresset för aktiviteten. Om det är fler som är intresserade formar vi en mindre grupp och tänker då på vilken sorts aktivitet det är och hur barnen fungerar tillsammans (Förskollärare 4 2017-10-12).

Ja, vi tänkte utifrån vilka förmågor och/eller egenskaper barnen behöver utveckla mer när vi skapade grupperna, så att det blir en bättre dynamik. Även för att barnen ska få en chans att utvecklas så mycket som möjligt. Mycket utifrån hur gruppen ”fungerar” för aktiviteten. För att alla ska kunna få ut så mycket som möjligt av aktiviteten. Inte utifrån kön (Förskollärare 6 2017-10-13).

Gruppernas utformning har baktankar för att främja barnens utveckling tillsammans. Man grupperar barn som exempelvis är mer framåt och de som är mer tillbakadragna för att de ska kunna påverka varandra. De får lära sig av varandras olikheter och acceptera dem.

Vi prioriterar grupperna i barnens nivå men vi blandar flickor och pojkar. Så de lär sig att leva med alla människor oavsett kön. De får grunden i förskolan. De barn som vågar ta för sig mer upplevs som att de kan ”köra över” de andra. Men vi vill uppmuntra de som inte vågar ta för sig. Vi upplever ändå att pojkar och flickor kan leka med vadsomhelst. Det spelar ingen roll vad det är för något (Förskollärare 5 2017-10-17).

Resultatet från intervjuerna visade på hur tankar bakom grupperingarna sker på förskolan. De formar grupperna främst utifrån barnens intressen, förmågor och egenskaper. De har baktankar

med grupperingarna för att främja barnens utveckling. Man grupperar barn som exempelvis är mer framåt och de som är mer tillbakadragna för att de ska kunna påverka varandra. De får lära sig av varandras olikheter och acceptera dem. Eidevald menar att eftersom förskollärarna förhåller sig till att skilja på flickor och pojkar resulterar det i att de enbart ses som antingen flicka eller pojke. De föreställningar och förväntningar man har blir då avgörande för hur man bemöter barnen (Eidevald 2009, s. 2, 165). I vårt resultat utifrån vad respondenterna har berättat tolkar vi det som att förskollärarna inte skiljer på flickor och pojkar, utan de utgår istället efter individen. Vi tolkar även att de säger sig bemöta barnen oberoende av de föreställningar och förväntningar som finns.

6.2.3 Förhållningssätt och bemötande till uppdraget

Vid frågan om hur förskollärare bemöter barnen med sitt språk och sätt att förhålla sig till dem svarade de att det är aspekter som man på förskolan tänker på för att uppnå målet med att motverka traditionella könsroller och könsmönster. Vissa uttryck som förmedlas genom språket kan vara förminskande och könskategoriserande. I jämställdhetsarbetet ska barnen bemötas som en individ, inte anpassa bemötandet efter barnens kön.

Vi vill inte benämna flickor och pojkar, det var något man gjorde 10 år sedan. Vi säger inte det eftersom hur skulle det låta om vi sa ”kom alla brunögda barn, kom alla blåögda barn” vi säger hellre namnen på barnen som ska komma för att inte könskategorisera dem. Kom alla kompisar. Om det sitter 6 pojkar i sandlådan och två av de är bråkiga kan jag ju inte skrika grabbar sluta bråka för de andra är oskyldiga. De blir förvirrade och känner sig skuldbelagda varje gång man ropar grabbarna. Exempelvis kan uttryck som mindre och yngre även förminska en person (Förskollärare 1 2017-10-16).

Det är en viktig del i arbetet med att motverka traditionella könsroller i hur man bemöter och pratar till barnen. Förskollärare 3 svarar:

Jag försöker tänka på att inte uppmuntra t.ex "vilken fin klänning" utan kanske hellre påpeka sånt barnen gör bra osv, om barnen själva ber om en kommentar på kläder så säger jag istället att den ser skön ut t.ex. Jag försöker inte säga "kom nu tjejer/killar" utan benämna barnens namn. Har fått många konkreta tips från "ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2". Tycker det är en viktig del i arbetet med att motverka traditionella könsroller hur man bemöter och pratar till barnen. Sett många exempel på "vilken fin tröja" till flickor och sen "vilken häftig tröja" till pojkar... finns bättre sätt att ge komplimanger om man nu "måste" (Förskollärare 3 2017-10-12).

Möta barnen i deras intressen istället för att motverka dem menar förskollärare 4 och svarar:

Jag bemöter dem som just barn. Jag brukar tilltala barnen vid deras namn. Om det är fler barn använder jag barnen eller ropar efter alla ”sniglar” eller ”fjärilar” (...) Jag skulle reagera om man sa vilka fina kläder ni har tjejer. Att något specifikt kopplas till ett kön. Jag möter också barnen i deras intressen istället för att motverka dem. Tycker nu en pojke om bilar så kan jag använda bilen i en annan aktivitet, tex att måla med bilar, istället för att motverka intresset. Jag tänker väldigt ofta på mitt förhållningssätt och hur jag samtalar med barnen. När de kommer på morgonen så välkomnar jag dem med ”vad kul att du kommer” ”Här kommer en glading!”. Vad gäller språket så använder jag ett varierat språk som innehåller både vardagliga ord så som ett fackspråk (Förskollärare 4 2017-10-12).

Begreppet genus används idag som en beskrivning om de olika föreställningar man har om vad som anses är pojkigt och flickigt. Det används även för att beskriva de olika sociala och kulturella egenskaperna som de bär på (Eidevald 2011, s. 11). Begreppet har hjälpt oss att synliggöra hur man tänker och arbetar kring genusmedvetenhet på de olika förskolorna. Det har även synliggjort situationer från intervjuerna som är genusrelaterade. Resultatet i förskollärarnas förhållningssätt visar att respondenterna lägger stor vikt på språk. De menar att vissa uttryck som förmedlas genom språket kan vara förminskande och könskategoriserande. I jämställdhetsarbetet ska barnen bemötas som en individ, inte anpassa bemötandet efter barnens kön genom att vara genusmedvetna. De väljer även att inte förstärka uttryck om utseendet på barnen, utan istället bemöta dem med samma respekt åt båda håll. De ser barnen som kompetenta och att de är stora människor i mindre kroppar. I våra resultat utmärkte sig en respondent genom att hen anser att det inte är fel att bekräfta barns utseenden även om det anses vara stereotypiskt. Vissa barn identifierar sig som det som anses vara stereotypiskt och därför väljer hen att bekräfta barnet oavsett vad hen valt att identifiera sig som. Eidevald menar att språket har stor betydelse i arbetet eftersom språket könsmärker exempelvis barnen och de leksaker som finns på förskolan. Han menar även att man ska försöka undvika att använda ord som ”flickor” och ”pojkar” eller ”flick- och pojkleksaker”. Man ska även undvika att bemöta barnen utifrån kläder de bär på. Ord som exempelvis ”söt” och ”vacker” ska undvikas för att inte objektifiera barnen särskilt flickor (Eidevald 2011, s. 26–27, 37, 54). I vår undersökning fann vi att detta var väldigt synligt i våra respondenters svar. Det tillämpas genom att inta ett genusmedvetet förhållningssätt för att inte förstärka uttryck som anses vara stereotypa.

Socialkonstruktivismen lägger stor vikt vid språket och dess makt att forma människor. Det språkliga bemötandet mellan pedagoger och barn är av stor vikt för att inte könskategorisera eller förminska någon. Som förskollärare behöver man vara medveten om hur man uttrycker

sig i samspel med barnen. Barn påverkas av upplevelser och erfarenheter som de får i förskolan där de bildar en uppfattning av hur världen fungerar. Burr menar att språket är en del av socialkonstruktivismen eftersom man till stor del använder det i sociala interaktioner. Hon menar att eftersom det sker dagliga interaktioner mellan människor delar dem stor kunskap genom språket. I människors samspel praktiserar man och delar visioner av konstruerad kunskap (Burr 2003, s.4–5).

På förskolan behöver man även utveckla barnens föreställningar om vad som anses vara flickigt och pojktigt. Genom att synliggöra och problematisera könsmyter ger man barnen möjligheten att själva välja sin framtid (Svaleryd 2010, s. 9). Tre respondenter lägger vikt på bemötandet som sker genom dagliga interaktioner på förskolan. Barn ska bemötas som en individ och respekteras oberoende av sitt kön. De väljer att inte förstärka uttryck om utseendet på barnen, utan istället bemöta dem med samma respekt åt båda håll. De ser barnen som kompetenta. De är stora människor i mindre kroppar.

Om barn får vara barn, en individ i första hand och inte sitt kön. Exempelvis tilltala dem med sina namn och inte kategorisera dem. Och att vi inte bekräftar utseendet hela tiden och respekterar individen (...) Radera ordet ”typiskt” henne ”typiskt” honom istället tänka varför gör det här barnet så, varför agerar hen så (...) Det handlar inte om att vara typiskt blyg utan vem man väljer att vara i vissa situationer. Ibland kanske hen är framåt i vissa situationer. Då får man jobba mer med hur man delar in barnen i grupper och aktiviteter. Då betyder det att man väljer grupperna utifrån intressen och individer och då blir det olika barn i olika aktiviteter. Det skapar broar mellan barnen istället och inte grupperingar. Det blir då skillnad i deras lek, det blir inte du är pojke och jag är flicka. Barnen inser då att vi kan leka tillsammans (...) Man kan inte rättfärdiga det barnet gör när de gör något som i vuxen värld inte skulle tycka att det är okej (Förskollärare 2 2017-10-16).

Respondent 2 nämner exempel på hur bemötandet av barnen kan påverka, genom att dra paralleller till den vuxna världen. Hen menar att jämställdhetsarbetet kan underlättas om man försöker sätta sig in i barnets situation.

Som exempelvis när en pojke drar en flicka i håret för att han ”tycker om henne”. För det enda som förmedlas är att det är okej för en pojke att använda våld för att uttrycka sina känslor mot en flicka. Tänk om vi gjorde så vi vuxna om vi ska byta vinkel. Pojkar kommer tro att de får ta plats på det sättet. I en vuxen värld idag får jag inte vara i personalrummet utan det är bara män som får det idag. Det blir så tydligt när man sätter sådana situationer i en vuxen värld. Ytterligare ett exempel är när föräldrar vill bjuda in

en del barn, bara flickor till sin dotters kalas för att förenkla allt. Men tänk om den här flickan kanske bara är kompis med killar. Då kommer inga av hennes kompisar till kalaset på grund av det tänket. ”Pojken: Jag får inte gå på Stinas kalas. Varför inte då? Pojken: Jag har inte rätt kön”. Vi får ju inte diskriminera men det är just det man gör om man delar upp barnen i flickgrupper och pojkgrupper, beroende på vilket kön du har inkluderas du eller exkluderas du (Förskollärare 2 2017-10-16).

Respondent 5 arbetar på ett annorlunda sätt till skillnad från de andra respondenterna. Hen anser att det inte är fel att bekräfta barns utseenden även om det anses vara stereotypiskt. Vissa barn identifierar sig som det som anses vara stereotypiskt och därför väljer hen att bekräfta barnet oavsett vad hen valt att identifiera sig som

Jag uppmuntrar barnen. Om en flicka kommer fram till mig och frågar ”har jag en fin klänning” så svarar jag ja. För jag tycker att hon är fin. Men även om hon har på sig en tröja och byxa så säger jag även att det är fint (...) Jag tycker inte det är fel att bekräfta de, även pojkarna ”vilka fina byxor ni har”. För jag vill inte påpeka att ”du kanske borde ha byxor istället för klänning” jag tycker också att det är fel. Sen kan det även se ut såhär i området eftersom det bara är kvinnorna som har hand om barnen. Det blir stora könsskillnader. När de blir medvetna och vuxna så kan de ta sina egna val. Man tar även sitt bagage från sin miljö och sin familj. Det vi kan göra är att ta upp de neutrala tankarna att de kan göra allt om de vill ha möjlighet till det. Hos oss finns det tyvärr inget mittemellan där vi befinner oss (Förskollärare 5 2017-10-17).

”Eftersom vi idag begränsas av vissa normer beroende av vilket kön vi tillhör, berövas både flickor/kvinnor och pojkar/män full mänsklighet” (Svaleryd 2010, s. 26). Vi tolkar det som att förskollärare har ett stort ansvar gällande bemötandet av barnen. Detta för att det kan påverka barnens tankar och föreställningar om könsroller. I vår tolkning är det språket som har huvudrollen för att undvika könsmarkeringar i arbetet. Barn kan få, genom sociala interaktioner i förskolan andra tankar än socialkonstruktivistiska värderingar.

6.2.4 Utmanas barnen att tänka gränsöverskridande?

Alla respondenter säger sig utmana barnens sätt att tänka och reflektera, men de utför det på olika sätt. De arbetar genom att problematisera situationer, tänka normkritiskt själv och får även med barnen, ifrågasätter och skapa diskussioner samt försöka få barnen att tänka längre på sina resonemang i olika situationer som uppfattas som stereotypiskt.

Istället för att komma med pekpinna försöker vi vända om och problematisera situationer. Exempelvis om det är någon lek som pågår och någon som inte får vara med. Då kan vi

diskutera med barnen vad är det ni behöver i leken när ni leker häst? Ni behöver armar, ben och en kropp. Och d spelar det ingen roll om det är flicka eller pojke. Alla kan delta i leken. Då blir det en ”aha” upplevelse för barnen (Förskollärare 2 2017-10-16).

Ett normkritiskt förhållningssätt är ytterligare ett sätt att utmana barnen på:

Jag försöker tänka på att vara normkritisk själv och barnen också, det kan bli väldigt spännande diskussioner. Jag möter just nu i min barngrupp (storbarn) hur barnen diskuterat exempelvis hur tjejer inte får ha lugg. Samt att “du kan ha dom lila plus-plusen för du är tjej” Här brukar jag/vi gå in och “ifrågasätta” och skapa diskussion med barnen - våga fråga varför? Ifrågasätta varför det skulle vara nån skillnad? Diskutera allas rätt och lika värde... varför skulle inte tjejer kunna ha lugg? Etc. Skapa reflektion hos barnen (Förskollärare 3 2017-10-12).

Det här är en utmaning som jag anser många behöver öva på, inklusive jag själv. Till en början kom det som en reflex att förklara för barnen om de frågade något. Detta gäller framför allt naturvetenskapliga uttalanden eller frågor kring det då jag har ett stort intresse för just naturvetenskap. På senare tid och i och med min utbildning har jag stoppat mig själv för att fråga vad barnen tror. Just i genusrelaterade uttalanden från barnen frågar jag hur barnen tänker om tex någon säger att bara tjejer får leka med dockor (Förskollärare 4 2017-10-12).

Ge barnen möjlighet att själva föra sina egna resonemang arbetar förskollärare 6 och 5 med:

Försöker uppmärksamma få barnen att föra sitt resonemang vidare när de säger något som jag uppfattar som stereotyp, t.ex. att killar inte kan ha Elsa-tårta på sitt kalas etc. Det är den mest utvecklande delen av vårt uppdrag i förskolan (Förskollärare 6 2017-10-13).

Vi har exempelvis en pojke på förskolan som har långt hår med en tofs. Mamma tycker det är väldigt jobbigt att ta hand om det och hon vill helst att han ska klippa det. Men pojken vill ha kvar det. En dag kommer han till förskolan med gelé i håret och hästsvansen och då sa jag oh vad du är fin i håret, men tänk om du hade klippt håret och haft gelé i det. Man kan komma med förslag. Ge tanken till barnet som du har att komma med men låt barnet själv bearbeta vad de vill välja. Jag tycker det är bäst att satsa på trygghet och självförtroende (...) Så fort de leker eller hamnar i en konflikt så springer de direkt till en vuxen. Jag vill lära barnen att de själva ska lösa det ”har du pratat med din kompis, varför kommer du till mig” då börjar reflektera om det. Utan personlighet kommer barnen att vara osäkra och förvirrade hela livet (...) (Förskollärare 5 2017-10-17).

Svaleryd menar att förskolan ska utveckla barnens föreställningar om vad som anses vara flickigt och pojktigt. Detta ska göras genom att synliggöra och problematisera könsmyter som ger barnen möjligheten att själva välja sin framtid. Får barnen den möjligheten kommer de få möjlighet till ökad självinsikt om hur framtiden kommer att se ut utifrån egen vilja och intressen. Barn ska få möjlighet att utvecklas och tillägna sig kunskap utan att behöva hindras av föreställningar eller förväntningar av traditionella könsmonster (Svaleryd 2010, s. 9). Vi tolkar det som att respondenterna arbetar aktivt med att utveckla barnens tankar genom att ständigt utmana dem i olika situationer. Genom att problematisera situationer ger de barnen möjlighet att tänka könsöverskridande. Att problematisera kan medföra flera möjligheter att arbeta genusmedvetet och reflektera över de socialkonstruktivistiska tankar som finns.

7. Slutdiskussion

Syftet med vår undersökning var att få mer djupgående kunskap om hur förskollärare tolkar arbetet med att motverka traditionella könsmonster och könsroller i verksamheten. Vi ville även få en inblick på hur förskollärare säger sig arbeta för att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Detta för att vi själva ska få djupare förståelse för vad man behöver tänka på och hur man kan gå tillväga när vi själva intar vår yrkesroll.

I våra resultat fann vi att det ibland förekommer en osäkerhet i hur man kan arbeta med att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Det finns svårigheter i arbetet eftersom man tolkar läroplanen på olika sätt och det saknas konkreta arbetsmetoder för att tillämpa uppdraget. Genom vår kvalitativa metod som baserades på intervjuer med förskollärare runt om i Stockholm fick vi djupare förståelse för hur man tolkar uppdraget och vad det innebär. Vi har fått kunskap om vilket förhållningssätt man kan inta och vad man behöver tänka på. Genom att inta ett genusmedvetet förhållningssätt närmar man sig målet om att motverka traditionella könsmonster och könsroller. I våra resultat fann vi att könsmonster och könsroller kan tolkas som liknande begrepp utifrån de svar respondenterna gav oss. Det tolkas som att de är sammanlänkande trots att vi definierat dem som två olika begrepp. Språk och bemötande är viktiga aspekter som vi fått kunskap om genom intervjuerna eftersom vi fann att vissa uttryck och beteenden kan vara könskategoriserande. Tidigare forskning gav oss de verktyg vi behövde till vår undersökning som i sin tur synliggjorde dessa aspekter för oss. Vi fann i vår tidigare forskning att även miljö sänder ett budskap till barnen och huruvida man är välkommen eller inte. Vi har därför fått kunskap om att miljö bör utformas på så sätt att den kan erbjuda barnen

möjlighet att utveckla sin egen individ samtidigt som det är en faktor i arbetet med jämställdhet. Detta kommer att vara till stor hjälp när vi själva börjar vår yrkesroll som förskollärare.

Våra resultat visade även att majoriteten av de intervjuade förskollärarna är genusmedvetna och säger sig sträva efter att arbeta för att motverka de stereotypa normer och värderingar som råder i samhället genom att arbeta genusmedvetet. Vi fann att arbetet skiljer sig åt hos förskollärarna beroende på de områden förskolorna befinner sig i. Utbildning och kunskap var ytterligare anledningar till dessa skillnader. I vår undersökning fann vi att egna föreställningar och förväntningar kan vara dominerande på grund av kultur. Kulturerna som befinner sig i de olika miljöerna dominerar och kan därför försvåra förskolans arbete för att nå läroplansmålen. Vi anser dock att man kan kombinera och bygga broar mellan de värderingar och normer man har från hemmet och det som förekommer i förskolan. På så sätt kan man ge barnen möjlighet att resonera och utveckla sin egen identitet. I vår studie fann vi att begreppen vi använt oss av var synliga genom hela undersökningen. Genom att definiera begreppen har vi fått förståelse för de olika föreställningar och förväntningar som finns i samhället. Begreppen har även hjälpt oss att reflektera över och besvara våra frågeställningar.

Vi utgick från det socialkonstruktivistiska perspektivet när vi genomförde vår studie. Det råder fortfarande föreställningar och förväntningar i samhället som påverkar oss. Vi fann att förskollärarna har möjlighet till att reflektera över de sociala konstruktioner som finns. Resultaten visar att majoriteten av respondenterna arbetar aktivt med att motverka traditionella könsroller och könsmonster genom att arbeta utifrån läroplansmålen. Socialkonstruktivismen menar dock att allt är en social konstruktion det vill säga även läroplanen. Vi anser därför att man inte behöver fokusera mycket på motverkandet, utan att istället tillföra aspekter som gynnar barns möjlighet till utveckling. De bör även få möjlighet till att på egen hand kunna bygga en egen uppfattning om vem de vill vara.

7.1 Förslag på vidare forskning

I vår studie utgick vi från en kvalitativ metod där vi använde oss av intervjuer för att besvara vårt syfte. Som förslag på vidare forskning kan man anta en etnologisk forskningsansats där observationer är i fokus. Med observationer kan man få en djupare förståelse för hur man kan arbeta praktiskt med uppdraget. Man kan även få se konkreta arbetsmetoder för hur arbetet tillämpas på olika förskolor.

8. Litteraturlista

Ahrne, Göran och Svensson, Peter (red.) (2017), *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Berger, Peter L. och Luckmann, Thomas (2011), *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Open Road Media. (Hämtad 2017-10-03 kl. 14.45) <https://ebookcentral-proquest-com.till.biblextern.sh.se/lib/sodertorn/detail.action?docID=1804796>

Björklid, Pia (2005), *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö på förskola och skola*. Forskning i fokus, nr 25. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling http://skoleanlegg.07.no/asset/2040/1/2040_1.pdf

Burr, Vivien (2003), *Social Constructionism second edition*. Routledge New York: Taylor & Francis Ltd.

Brinkkjær, Ulf och Høyen, Marianne (2013), *Vetenskapsteori för lärarstudenter*, 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Davies, Bronwyn (2010), *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber AB.

Eidevald, Christian (2011), *Anna bråkar: att göra jämställdhet i förskolan*. Stockholm: Liber.

Eidevald, Christian (2009), *Det finns inga tjejbestämmare – att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Jönköping: ARK Tryckaren AB.

Fägerborg, Eva (2011) Intervjuer. I Kaijser, Lars och Öhlander, Magnus (red.) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Helkama, Klaus; Myllyniemi, Rauni och Liebkind, Karmela (2000), *Socialpsykologi – en introduktion*. Malmö: Liber.

Hellman, Anette (2008), *Kan batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Avhandling, Göteborg.

Hjalmarsson, Maria (2015), *Enkäter till förskollärare*. I Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria och Franzén, Karin (red.) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber.

Johansson, Eva (2012), *"Gustav får visst sitta i tjejsoffan"*. *Etik och genus i förskolebarns världar*. Stockholm: Liber AB.

Läroplan för förskolan Lpfö 98 rev. 2016. Stockholm: Skolverket.

Månsson, Annika (2000), *Möten som formar: Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv.* Doktorsavhandling, lärarhögskolan, Malmö.

Olofsson, Britta (2007), *Modiga prinsessor och ömsinta killar – genusmedveten pedagogik i praktiken.* Malmö: Elanders Berlings.

Stukát, Staffan (2005), *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap.* Lund: Studentlitteratur.

Svaleryd, Kajsa (2010), *Genuspedagogik. En tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga.* Stockholm: Liber AB.

Patel, Runa och Davidson, Bo (2011), *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.* Lund: Studentlitteratur.

Vänje, Annika (2005), *Knäcka koderna. Praxis kring kön, industriell organisation och ledarskap.* <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:989794/FULLTEXT01.pdf>

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning,* <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

8.1 Empiriskt material/Intervjuer

Intervjuer

Förskollärare 3 (anonym) 2017-10-12, Klockan 9.30 intervjulängd ca. 1t 15 min

Förskollärare 4 (anonym) 2017-10-12, Klockan 10.45 intervjulängd ca. 1t 10 min

Förskollärare 6 (anonym) 2017-10-13, Klockan 10.30 intervjulängd ca. 1t ½

Förskollärare 1 (anonym) 2017-10-16, Klockan 14.30 intervjulängd ca. 1t

Förskollärare 2 (anonym) 2017-10-16, Klockan 15.30 intervjulängd ca. 1t ½

Förskollärare 5 (anonym) 2017-10-17, Klockan 16.30 intervjulängd ca. 1t 15 min

9. Bilaga 1

9.1 Intervjufrågor

1. Hur tolkar du uppdraget att "motverka traditionella könsroller och mönster"?
2. Vad/vilket sätt kan man arbeta för att motverka traditionella mönster och könsroller?
3. Anser du att det är positivt eller negativt att motverka traditionella könsroller/mönster?
Utveckla.
4. Hur gör ni i arbetsgruppen? Har ni ett gemensamt förhållningssätt? Diskuterar ni något om det?
5. Har ni upplevt eller upplever ni några svårigheter med arbetssättet?
6. Jämställdhet är en del av motverkandet av föreställningar och förväntningar. Hur arbetar ni med det?
7. Tar ni del av nya kurser eller dylikt om genus? Uppdaterar ni era kunskaper?
8. Tycker du att uppdragen skulle vara enklare att uppfylla om läroplanen inkluderade en "manual" i hur vi kan arbeta?
9. Hur formar ni miljön?
10. Har ni tillräckligt med resurser?
11. När ni formar grupper/aktiviteter tänker ni på hur ni vill att gruppen ska se ut?
12. Tänker ni på material (leksaker) och miljö?
13. Hur bemöter du barnen? Tänker du på ditt förhållningssätt? Språk?
14. Utmanar ni barnens sätt att tänka och reflektera?

10. Bilaga 2

10.1 e-post 2017-10-03 kl. 15.20

Hej,

Vi är två studenter på Södertörns Högskola som nu börjat skriva på vår C-uppsats. Vi har bestämt oss att skriva om hur man motverkar traditionella könsroller och könsmönster. Vi kommer självklart även att gå in på genus och jämställdhet.

Genom förskolläraryrkesutbildningen har vi fått kunskap om att vi ska motverka traditionella könsroller och könsmönster utifrån förskolans styrdokument. Vi känner dock att vi vill studera ämnet mer djupgående genom att intervjua förskollärare för att få ta del av deras berättelser, tankar och erfarenheter med uppdraget. Vi finner det intressant och viktigt eftersom barn ska få möjligheter och förutsättningar att ta del av en pedagogisk verksamhet som är oberoende av kön.

Eftersom läroplanen inte förklarar uppdraget mer djupgående *är vårt syfte med studien att undersöka hur förskollärare tolkar uppdraget att motverka traditionella könsroller och könsroller* genom intervjuer med sex olika förskollärare på tre olika förskolor. Genom intervjuerna *vill vi även få förskollärarnas perspektiv, tankar och erfarenheter med hur de säger sig arbeta med uppdraget.*

- Hur tolkar förskollärare uppdraget att motverka traditionella könsroller och könsroller?
- Hur säger sig förskollärare arbeta för att motverka traditionella könsroller och könsroller?

Vi vill gärna boka en intervjutid med en förskollärare på er förskola. Intervjun kommer att ta ca. 60-90 minuter beroende på hur utförliga svaren kommer att vara.

Hälsningar

Eliane och Maya